

КОНСТИТУТСИЯ – ШИНОСНОМАИ МИЛЛАТ

ИНСОН, ҲУҚУҚ ВА ОЗОДИҲОИ Ӯ АРЗИШИ ОЛӢ МЕБОШАНД

МИНБАРИ ҲУҚУҚШИНОС

E-mail: law.tnu.tj@gmail.com

НАШРИЯИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДМТ

№19-20 (95-96) 5-УМИ НОЯБРИ СОЛИ 2018, ДУШАНБЕ

Дар таърихи навини мардуми мо қабули Конститутсияи давлати сохибистиклоламон яке аз рӯйдодҳои муҳимтарини сарнавиштсоз буда, ин санаи муборак ҳар сол бо рӯҳбаландии хосса таҷлил мегардад.

Гузашти солҳо дурустии роҳи интиҳобкардаи моро, ки бо майлу иродаи мардуми кишвар дар Конститутсия дарҷ гардидааст, нишон медиҳад.

Бо қабули Конститутсия халқи Тоҷикистон ба ҷонибдории давлате раъй дод ва онро ҳамчун ояндаи худ интиҳоб кард, ки дар ин давлат волюияти қонун ҳукмрон буда, ҳамаи аркони давлатдорӣ аз ҳуқуқ сарчашма мегиранд.

Конститутсия, ки метавон онро шиносномаи давлат ва бахтномаи миллат номид, бори нахуст Тоҷикистонро ба ҷаҳониён чун давлати сохибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ муаррифӣ намуд, забони тоҷикиро ҳамчун забони давлатӣ эълон ва рамзҳои давлатии мамлакатро муайян кард, ҳуқуқу озодии инсон ва шаҳрвандро арзиши олӣ ва халқро баёнгарии сохибхитӣ ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ эътироф намуд.

Қобили зикри махсус аст, ки тамоми дастовардҳои ноилшудаи Тоҷикистони сохибистиклол бевосита ё бавосита бо қабули Конститутсия вобастагӣ доранд.

Бунёди давлати ҳуқуқбунёд ҳар яки моро вазифадор месозад, ки риояи хатмии қонун, пеш аз ҳама, меъёрҳои Конститутсияи давлатамонро таъмин намоем, зеро риояи иҷрои қонун, яъне волюияти қонун, шартҳои муҳимтарини эъмори ҷомеаи навин ба шумор меравад.

Эмомалӣ РАҲМОН

Муассис:
факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ
www.law.tnu.tj

н.в. сармуҳаррир:

Эмомалӣ
МИРАЛӢ
law.tnu.tj@gmail.com

н.в. муовини сармуҳаррир:
Ҳамза БОБОХОНЗОДА

Муҳаррир:
Бобоҷон НАИМЗОДА

Тарроҳ:
Акмал ШАРИПОВ

ҲАЙАТИ ТАҲРИРИЯ:
Раҳмон Д.С.

номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент, декани факултети ҳуқуқшиносии муқимсавӣ;

Сафарзода Б.А.

профессори кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқимсавӣ;

Маҳмудов И.Т.

мудири кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокуратура;

Абдуллоев П.С.

муовини декан оид ба илм ва робитаҳои байналмилалӣ;

Сулаймонов Ф.С.

дотсенти кафедраи ҳуқуқи байналмилалӣ;

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:

Ватанзода М.М.

ёрдамчи Президенти ҚТ оид ба масъалаҳои ҳуқуқӣ;

Саид Нуриддин Саид

вазирӣ маориф ва илми ҚТ, узви вобастаи АИ ҚТ;

Имомзода М.С.

ректори ДМТ,

академики АИ ҚТ;

Тоҳиров Ф.Т.

академики АИ ҚТ,

Маҳмудзода М.А.

раиси Суди Конституционии ҚТ, академики АИ ҚТ;

Насриддинзода Э.С.

профессори кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ, узви вобастаи АИ ҚТ;

Раҳимзода М.З.

профессори кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тиҷорат,

узви вобастаи АИ ҚТ;

Диноршоев М.

академики АИ ҚТ.

ШАРТҲОИ ҚАБУЛИ МАВОД:

Дастнавис қабул карда намешавад.

Мавод бояд бо ҳуруфи Times New Roman Tj 14 ҳуруфчинӣ шуда бошад.

Рӯнома на ба ҳама андешаи муаллиф мурофиҷ аст

ва ақриди мухтасиро ба хотири риояи чандандешӣ ба таъби мерасонад.

Рӯнома дар Вазорати фарҳанги ҚТ тахти №0336/рз аз 18-уми март соли 2016 ба қайд гирифта шудааст.

Нишони идора: ш.Душанбе Бунӣ Ҳисорак, Шаҳраки Донишҷӯён, факултети ҳуқуқшиносии ДМТ.

Телефон: 985-38-38-67, 900-55-51-67. Теъдод: 1000

Навбатдори шумора: Исмоил Шарифзода

ТАШРИФИ ПРЕЗИДЕНТИ ҲИНДУСТОН БА ДМТ

Президенти Ҷумҳурии Ҳиндустон Шри Рам Натх Ковинд дар доираи сафари давлатӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон 8 октябр бо ҳайати устодону донишҷӯёни Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мулоқот намуд.

Президенти Ҷумҳурии Ҳиндустон Шри Рам Натх Ковинд ва ҳайати ҳамроҳонаш нахуст бо дастовардҳои устодону донишҷӯён, аз ҷумла Парки технологӣ, маркази биотехнология, адабиёти таълифнамудаи намоёндогони илму адаби ду ҷониб дар бораи Тоҷикистону Ҳиндустон ва дастхатҳои нодир китобхонаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон шинос шуданд. Меҳмони олиқадрро намоёндогони Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамроҳӣ карданд.

Сипас дар толори бархавои ин муассисаи олиӣ таълимӣ мулоқоти Президенти Ҷумҳурии Ҳиндустон бо намоёндогони илму маорифи Тоҷикистон сурат гирифт. Президенти Ҷумҳурии Ҳиндустон аз муштарақоти фарҳангӣ, адабӣ ва илмӣ намоёндогони барҷастаи ду ҷониб ёдовар

шуда, мулоқоту музокироти сатҳи олиӣ Тоҷикистону Ҳиндустонро заминаи асосӣ барои раванг ёфтани ҳамкории дучониба дар оянда арзёбӣ карданд.

Дастгирҳои доимии Ҳукумати мамлакат ва дар ин замина фароҳам шудани шароити замонавӣ барои аз худ кардани касб таҳсили ҷавонро аз давлатҳои дуру

наздиқ, аз ҷумла Ҳиндустон дар муассисаҳои оливу касбии Тоҷикистон тадриҷан зиёд мегардонад. Ҳоло тақрибан ҳазор нафар шаҳрвандони Ҳиндустон дар муассисаҳои оливу касбии Тоҷикистон дар соҳаҳои гуногун таҳсил до-ранд. Қисми асосии ҷавонони Ҳинду дар Тоҷикистон бо назардошти шуҳрати оламгирӣ амалию назариявии касби

табиӣ тоҷикон дар гузаштаву имрӯз ва шароити мусоиди азхудкунии ин касби пуршараф мутахассисони соҳаи тиб мешаванд.

Таквият ёфтани робитаҳои фарҳангӣ ва илмӣ аз иқдомҳои сарони ҳарду давлати ба ҳам дӯсту бародар, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, Президенти ҚТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Президенти Ҷумҳурии Ҳиндустон Шри Рам Натх Ковинд маншаъ гирифтааст. Дар ин замина барои ҷудо намудани стипендияҳои таълимиву зиёд кардани таҳсили ҷавонон тадбирҳои таквиятбахшанда амалӣ гардониди мешаванд.

Ба имзо расидани Ёддоштиҳои нави тафохум ва дар ин замина фароҳам шудани имконоти бехтари ҳукукиву моддӣ дар оянда робитаҳои дучонибаи Тоҷикистону Ҳиндустонро дар самти маорифу илм ва тиб боз ҳам таквият мебахшад.

Дар охир ба меҳмони олиқадр тухфаи хотиравӣ тақдир гардид ва Президенти Ҷумҳурии Ҳиндустон дар китоби меҳмонони олиқадр соядаст гузоштанд.

СЕМИНАРИ ИЛМИИ ОЛИМОНИ ҶАВОНИ ФАКУЛТЕТ

Бо ташаббуси садорати факултети ҳуқуқшиносии ДМТ ҳар охири моҳ семинари илмӣ олимони ҷавони факултет баргузор мегардад. Ин иқдоми пешакардаи садорати факултети ҳуқуқшиносии судманд буда, барои инкишофи малакаю дониши устодони ҷавон мусоидат хоҳад кард.

Дар ин замина санаи 27-уми октябри соли равон семинари илмӣ-назариявӣ омӯзгорони ҷавони кафедраи криминалистика ва экспертизаи судӣ бо иштироки доираи васеи омӯзгорон ва мудири кафедраҳо баргузор гардид. Семинари илмӣ бо сухани ифтитоҳӣ декани факултети ҳуқуқшиносии номзади илмҳои ҳуқуқ, дотсент Раҳмон Д.С. оғоз гардид. Мавсуф зимни ироаи сухани ифтитоҳӣ хеш ибраз намуданд, ки мақсади асосии мо аз ташкил намудани кафедраи мазкур раванг до-

дани илми криминалистика дар кишвар ва тайёр намудани мутахассисони баландихтисос дар ин самт буда, чунин чорабиниҳои илмӣ замина фароҳам меоранд то мо ба ҳадафҳои пешакардаи худ ноил гардем.

Баъдан, мудири кафедраи криминалистика ва экспертизаи судӣ, номзади илмҳои ҳуқуқшиносии дотсент Назаров А.Қ. бо сухани ифтитоҳӣ баромад намуда, изҳори сипоси худро ба ҳамаи иштирокчиён барои ширкат дар кори семинари илмӣ-назариявӣ баён намуд.

Сипас, аз рӯи барномаи омодагардида маърузаҳои устодони ҷавони кафедраи зикргардида ассистентон Рачабов К.Д., Шарипов С.С., Давлатов Б.С. ва Аҳмадов М.С. шунида шуданд. Баромадкунандагон мазмуну моҳияти маърузаҳои хешро шарҳ дода, таҳқиқу омӯзиши минбаъдаи

онро асоснок намуданд. Оид ба маърузаҳои кироатшуда саволу ҷавоб ва музокираҳои тулонӣ сурат гирифтанд.

Мавриди зикри хос аст, ки аксарияти иштирокчиёни семинари илмӣ андешаю назари хешро оид ба паҳлуҳои

мухтасифи масъалаҳои баррасишуда баён намуданд. Дар умум вазъи кунунӣ ва дурнамои рушди илми криминалистика мавриди баррасӣ қарор гирифта, доир ба масъалаҳои матраҳгардида пешниҳодҳои судманд баён гардиданд.

МАСЪАЛАҲОИ МУБРАМИ ҲУҚУҚИ КОНСТИТУТСИОНӢ

Тахти ин унвон санаи 6-уми октябри соли ҷорӣ семинари илмӣ-амалии олимони ҷавони кафедраи ҳуқуқи конституционӣ бо доираи васеи омӯзгорон, мудири кафедраҳо ва донишҷӯён баргузор гардид.

Семинари илмиро декани факултети ҳуқуқшиносии номзади илмҳои ҳуқуқ, дотсент Раҳмон Д.С. хусни оғоз бахшида, аҳамияти баргузори чунин чорабиниҳои илмиро баён намуданд. Мавсуф ибраз доштанд, ки бо рав-

нак ёфтани муносибатҳо дар ҷомеа мушкilotи ҳалталаби ҳуқуқи конституционӣ низ бештар гардида, пайдо намудани роҳи ҳалли онҳо вазифаи олимони соҳаи мазкур ба ҳисоб меравад, ки яке аз мақсади баргузори ин семинар ҳам аз ҳамаи иборат мебошад.

Сипас, мудири кафедраи ҳуқуқи конституционӣ, доктори илмҳои ҳуқуқ, профессор Диноршоев А.М. ба сухан баромада, ба иштирокчиёни кори семинари илмӣ-

амалӣ изҳори сипос намуд ва ибраз дошт, ки мақсади асосии мо омода намудани мутахассисони баландихтисос буда, чунин чорабиниҳо бахри сайқал додани малакаи касбӣ ва сатҳи донишҳои ҳуқуқии онҳо таъсиргуздор хоҳад буд.

Баъдан, дар асоси барномаи омодагардида маърузачиён баромад намуда, моҳияти мавзӯҳои худро ибраз намуданд. Аз ҷумла, муаллимони калон Қодиров Қ., Камолов Ш. ассистентон

Саиданваров Қ., Имомов Ҳ., Ғаниев Қ., Саидов С. ва унвонҷӯ Шарипов И. бо маъруза баромад намуданд. Инчунин, байни баромадкунандагон ва иштирокдорони кори семинари илмӣ бахсҳои тулонӣ сурат гирифт.

Дар фарҷом изҳори умед карда шуд, ки кори семинари илмӣ-амалӣ бахри боз ҳам раванг додани илми ҳуқуқи конституционӣ ва қонунгузори соҳавӣ нақши амиқи худро хоҳад гузошт.

ТАҶЛИЛИ 70-СОЛАГИИ ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Таърихи 30-уми октябри соли 2018 дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба муносибати 70-солагии ин боргоҳи илму маърифат маҷлиси бошукӯҳ баргузор гардид. Дар ҷамъомади мазкур намоёндогони Дастгоҳи иҷроияи Президенти ҶТ, Маҷлиси намоёндогони Маҷлиси Олии ҶТ, вазорату идора ва муассисаҳои таҳсилоти олии мамлакат, ҳайати устодону донишҷӯёни Донишгоҳи миллии Тоҷикистон намуданд.

Маҷлиси тантанавиро Ёрдамчи Президенти ҶТ оид ба масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа Абдучаббор Раҳмонзода ифтихор намуда, паёми табрикоти Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, Президенти мамлакат мухтарам Эмомалӣ Раҳмонро ба муносибати ин санаи таърихӣ донишгоҳ ба самъи иштирокдорон расонид, ки дар он, аз ҷумла омадааст: «Дар тӯли фаъолияти худ донишгоҳ ба яке аз муассисаҳои пурқуввати мамлакат табдил ёфта, онро дахҳо ҳазор нафар хатм намуданд, ки хизмати ҳар яке онҳо дар рушди соҳаҳои мухталофи иқтисоди миллӣ ва ҳаёти ҷомеаи кишвар арзишманд мебошад...

Итминон дорам, ки олимону устодони Донишгоҳи миллии Тоҷикистон минбаъд низ дар ҷодаи оморасозии кадрҳои баландихтисоси илмӣ ва мутобиқ ба меъёрҳои байналмилалӣ сидқан талош карда, барои пешрафти Ватани азизамон хизмати шоиста ба анҷом мерасонанд. Сипас, номаҳои табрикоти аз номи Раиси Маҷлиси намоёндогони Маҷлиси Олии ҶТ Шукрҷон Зухуров, Раиси шаҳри Душанбе Рустами Эмомалӣ, инчунин суҳанони шодбошӣ аз ҷониби Вазири маориф ва илми ҶТ Нуриддин Саид ва Президенти Академияи илмҳои ҶТ Фарҳод Раҳимӣ шунида шуданд.

Ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, академик Мухам-

мадҷусуф Имомзода зикр намуданд, ки донишгоҳ дар тарбияи кадрҳои гуногунсоҳаи мамлакат нақши муҳим ва назаррас дорад.

«Он ҳам дар гузаштаву ҳам имрӯз дар садри муассисаи илмиву таълимӣ олии мамлакат буд ва хоҳад монд. На танҳо хатмкардагони ин даргоҳ, балки бояд ҳар як ҳурду бузурги мамлакат ифтихор дошта бошад, ки ин даргоҳи мукаддаси маънавӣ имрӯзҳо ҷашни ҳафтодсолагии худро таҷлил менамояд. Имрӯз дар кишварамон ҳонадоне нест, ки ягон пайванду алоқамандие ба Донишгоҳи миллии нашошта бошад. Махсусан мақоми миллии пайдо кардани он дар замони истиқлол ба ин ҳукми мо гувоҳ аст. Ҳафт даҳсоларо паси сар кардани донишгоҳ маънии онро дорад, ки ин таълимгоҳи мухташами илму маърифат дар тарбияи чандин насл нақш гузоштааст», — илова намуд Мухаммадҷусуф Имомзода.

Маврид ба зикр аст, ки имрӯз дар донишгоҳ зиёда аз 24 ҳазор донишҷӯ дар шӯъбаҳои рӯзонаву ғойбона таҳсил доранд ва ҳудуди 2 ҳазор нафар устодони дорои дараҷаҳои гуногуни илмӣ ба онҳо дарс меғӯянд.

ОЗМУНИ «КРИМИНАЛИСТИ БЕҲТАРИН»

Бо ташаббуси садорати факултети ҳуқуқшиносӣ чун анъана дар факултет маҳфилҳои илмӣ-назариявии назди кафедраи амалқунанда ин маҳфили «Криминалист-эксперт»-и назди кафедраи криминалистика ва фаъолияти экспертизаи судӣ мебошад. Ҳар як маҳфили назди кафедра бо рангорангӣ ва тағйиротҳои ба худ хос аз дигар маҳфилҳо фарқ мекунад. Ин навбат ҳам маҳфили назди кафедра бо тарҳи нав дар шакли озмун тахти унвони «Криминалисти бехтарин» санаи 24-уми октябри соли 2018 баргузор гардид. Мақсад аз баргузори ин озмун баланд бардоштани сатҳи дониши донишҷӯён дар самти омӯзиши фанни криминалистика буда, миёни донишҷӯёни курсҳои дуум ва сеюми ихтисоси «Санҷиши судӣ» гузаронида шуд. Дар озмун мазкур шартҳои «саволи мантиқӣ, мавзӯ аз криминалистика, фарзияи криминалистӣ, саволу ҷавоб босуръат ва кори амалӣ» ба

иштирокчиён пешниҳод гардид. Аз рӯи шартҳои пешниҳодгардида иштирокчиён баромад намуда, дараҷаи донишдӯзии худро нишон доданд.

Махсусан, шартҳои саволи мантиқӣ, фарзияи криминалистӣ ва кори амалӣ, ки аз гирифтани пайи даст аз объектҳои гуногун иборат буд, диққати бештареро ба вуҷуд овард. Ба шартҳои иҷрогардидаи озмун аз ҷониби устодони кафедра баҳогузори карда шуд. Дар интиҳо аз ҷониби мудири кафедраи криминалистика ва экспертизаи судӣ, дотсент Назаров А.К. кайд карда шуд, ки ин гуна озмунҳо баҳри баланд бардоштани сатҳи дониши донишҷӯён таъсири амиқ меғӯзорад. Озмун мазкур минбаъд дар байни дигар донишҷӯён идома меёбад.

Дар анҷом ба донишҷӯён аз ҷониби садорати факултет тухфаҳои хотиравӣ ва ифтихорномаҳо супорида шуд.

Манижа ЗОИДОВА
донишҷӯи соли 5

КОНФЕРЕНСИЯИ ҶУМҲУРИЯВӢ ДАР ФАКУЛТЕТ

Таърихи 3-юми ноябри соли 2018 дар факултети ҳуқуқшиносӣ ДМТ конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Масъалаҳои мубрами ҳуқуқи конститусионӣ ва ҳуқуқи маъмурӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» бахшида ба 24-юмин солгарди қабули Конституцияи ҶТ баргузор гардид.

Конференсияи мазкурро декани факултети ҳуқуқшиносӣ, номзоди илмҳои ҳуқуқ, дотсент Раҳмон Д.С. ҳусни оғоз бахшида, ҳозиринро бахшида ба 70-умин солгарди таъсиси Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва 24-умин солгарди қабули бахтномаи миллат — Конституцияи ҶТ табрику шодбош намуданд.

Дар он олимони ватанӣ, мутахассисон, кормандони мақомоти давлатӣ, омӯзгорон, аспирантону унвонҷӯён иштирок намуда, масъалаҳои мубрами ҳуқуқи конститусионӣ ва маъмуриро мавриди баррасӣ ва муҳокима қарор доданд. Аз ҷумла дар чорабинии мазкур мавзӯҳои зерин баррасӣ карда шуд: таъсири Ёълумияи умумии ҳуқуқи инсон ва дигар санадҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон дар танзими конститусионии ҳуқуқу озодиҳои инсон; нақши Конституция дар таҳкими адолати иҷтимоӣ; асосҳои конститусионии ҳуқуқ ба моликият ба манзили истиқоматӣ (дар мисоли шартномаи иштироки ҳиссагӣ дар сохтмони

манзили истиқоматӣ); конституцияи миллии ва мавқеи мақомоти прокуратура дар низомии ҳокимияти давлатӣ роҷеъ ба баъзе муаммоҳои танзими конститусионӣ-ҳуқуқии санади мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ; Президенти ҶТ ҳамчун ҳомии Конституция ва ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд; ҳуқуқи конститусионӣ дар низомии донишҳои назариявӣ роҳбарони мақомоти дохилии ҶТ; фаъолияти Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти ҶТ дар доираи меъёрҳои конститусионӣ ва ғ.

Зимни баррасии мавзӯҳои зикргардида аз ҷониби олимону мутахассисон пешниҳодҳо оид ба мукамал намудани қонунгузори ҶТ иброз карда шуд. Кайд гардид, ки мақомоти давлатӣ, қорхонаву ташкилотҳо, шахони воқеӣ ва ҳуқуқӣ бояд дар амалӣ намудани

сиёсати давлатӣ дар самти таъмини ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, ба роҳ мондани тарбияи ҳуқуқӣ, шуури ҳуқуқӣ ва фарҳанги ҳуқуқӣ, инчунин ба роҳ мондани қонунияти конститусионӣ фаълони иштирок намоянд.

Дар фарҷоми конференсия иштирокчиён қатънома қабул намуданд. Зимни қабули қатънома онҳо иброз доштанд, ки қатъномаи мазкур ба тақмили қонунгузори соҳа равона шуда, натиҷаҳои он дастраси ниҳодҳои дахлдори давлатӣ карда мешавад.

Дар охир изҳори умед карда шуд, ки конференсияи мазкур дар инкишофи ҳуқуқи конститусионӣ ва маъмурӣ, инчунин қонунгузори соҳаи мазкур нақши арзандаи худро хоҳад гузошт.

Тахия
Азизҷон ҶУРАЕВ

FIRST DEBATE CLUB “CYRUS’ INHERITORS” IN THE NEW EDUCATIONAL YEAR

In last years by suggestion of the administration of the faculty were initiated a lot of project. One of them is debate club “Cyrus’ inheritors” which is popular between students. In 2018, October 18 took place first debate club on the theme of “abortion”. Interest were showed not only by students, even a lot of teachers took part. Debate begun by the speech of the Dean of Law Faculty and continued by the introduction speech of organizers. The main issues of epic battle were supporting of abortion or abolishing it. Arguments by both of sides were ponderable, most passionate performance was showed by the fourth year student Salomzoda Sarvinov. It shows that Law faculty has great arsenal of

potential specialists which going to serve for our motherland. As Founder of peace and national unity always mentions in his speech we need international specialist in all spheres, and Law faculty shows it not only by words

also by provision of different arrangements. Preparing specialist knowing foreign language is one of priority task of teachers. Provision of clubs like this gives to students new stimulus and fillip them to achieving new goals.

ПИРӢЗИИ ДОНИШӢӢӢНИ ФАКУЛТЕТ

Соли ҷорӣ бо ташаббуси Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон бахшида ба «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунароҳои мардумӣ» ва ҷашни 27-солагии Истиқлолияти давлатии ҶТ озмунӣ ҷумҳуриявӣ илмӣ-таҳқиқотӣ миёни донишҷӯёни муассисаҳои олии касбӣ тахти унвони «Донишҷӯ ва пешрафти илмӣ» таъин карда шуд. Дар он донишҷӯёни курсҳои 1 то 5-и ҳамаи муассисаҳои таҳсилоти олии кишвар қорҳои илмӣ худро дар риштаҳои гуногун пешниҳод намуданд.

Факултети ҳуқуқшиносӣ Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро дар озмун мазкур донишҷӯи соли 5-ум Изатуллозода Пайравӣ Нусратулло ва донишҷӯи соли 4-ум Самандари Қаландар зерини роҳбарии муовини декан оид ба илм ва робитаҳои байналмилалӣ н.и.х.,

дотсент Абдуллоев П.С. муаррифӣ намуданд. Хурсандибахш аст, ки баъди ҷамъбаст гардидаи натиҷаи озмун дар риштаи ҳуқуқ Изатуллозода Пайравӣ 2-юм ва Самандари Қаландар 3-юмро соҳиб гардиданд. Мо аз он мефаҳрем, ки сол аз сол шумораи донишҷӯёни факултети ҳуқуқшиносӣ, ки дар чорабиниҳои илмӣ сатҳи гуногун ширкат варзида сазовори ҷойҳои намоён мегарданд, дар ҳоли афзоиш қарор дорад.

Идораи рӯзномаи «Минбари ҳуқуқшинос» ва садорати факултети ҳуқуқшиносӣ донишҷӯён Изатуллозода П.Н. ва Самандари Қ.-ро барои иштироки фаълони дар озмун мазкур ва баланд бардоштани номи факултети ҳуқуқшиносӣ шодбош гуфта, ба онҳо қомеъҳои нав ба нави илмӣ эҷодиро таманно доранд.

Тахия
Парвиз АБДУЛЛОЗОДА

Имсол ба қабули аввалин Конституцияи Иттиҳоди Шӯравии собиқ расо 100 сол пур хоҳад шуд. Аз ин рӯ, оиди таърихчаи ин ҳуҷҷат, раванди қабулшавӣ ва саҳми он дар рушди ояндаи кишвари шӯроҳо, халқҳо, аз ҷумла, халқи тоҷик изхори андеша намудан муфид хоҳад буд. Донистани таърих дар шароити ҷаҳонишавӣ, яъне аз меъёрҳои асосии шинохти хеш ва хифзи шахсият ва пасон давлату миллат хоҳад буд.

Чи тавре ки медонем, санаи 7-уми ноябри соли 1917 Инкилоби Кабири Сотсиалистӣ дар Петроград, пойтахти онвақтаи Руссия подшоҳӣ ғалаба карда, барои аввалин маротиба дар таърихи башарият синфи коргарону деҳқон бо роҳбарии хизби болшевикон ҳокимиятро ба даст гирифта, диктатураи пролетариатро дар шакли шӯроҳо (советҳо) барқарор ва ҳукумати шӯравии сарбозу коргару деҳқон ташкил карда шуд.

Ҳукумати нав ва ҳосатан инкилоби коргару деҳқон, ки бори аввал дар масири таърих ғолиб омада, ҳукуматро ба даст гирифтанд, бояд шакли давлатдорӣ, сохторҳои онро муайян ва дар ин асос, сиёсати давлатро дар самти дохилӣ ва хориҷӣ ташкил намуда, рушди иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва сиёсии кишварро ба роҳ мемонданд.

Маълум ҳаст, ки соҳти давлатӣ, низом ва шакли роҳбарии давлатро шурӯ аз охири асри XVIII дар кишварҳои пешрафтаи аврупоӣ, ИМА ва дигар кишварҳои пешрафтаи он давра ҳуҷҷати муҳим ва бо иборае «санади маданияи башарият» Конституция ба танзим мебаровард. Дар асоси Конституция соҳтори давлатдорӣ, шакли давлат, тарзи роҳбарии он, рушди иқтисодӣ, сиёсӣ, ҳукуку озодихон инсон ва дигар институтҳои давлатдорӣ муайян мегардид ва аллакай бартариҳои худро нишон дода буд. Бесабаб нест, ки замони ҷанг бо Наполеон, солҳои 1814-1815 артиши Руссия тариқи кишварҳои аврупоӣ ба Париж дохил гашта, зиндагии хуб, озодии суҳан, вазъи хуби иҷтимоии аҳоли, маърифату маорифпарварӣ ва дигар пешравиҳои ин кишварҳоро бо

КОНСТИТУТСИЯИ АВВАЛИНИ ШҶҶРАВИ

ҷаҳми сар мушоҳида менамоянд. Афсарони русро, ки ҳамагӣ аз синфи дворян буданд (ба сифати афсар танҳо синфи ҳукумронии дворянҳои Руссия роҳ дода мешуданд ва ин «шарафи бузург» барои марди оддии рус асрҳо мамнӯ буд — шаҳри Варқай (Зайниддин) саҳт ба рикқат оварда буд. Ин шинохти Аврупо ба андешаи афсарони рус таъсири саҳти равонии худро хело амик гузошта буд.

Баъди бозгашт, афсарони таракқиҳои Руссия дар андешаи тағйир додани соҳти сиёсии Руссия, ҳукуки то андозае ғуломонаи марди рус (ҳукуки қалъабандӣ, яъне крепостной) гардиданд ва пинҳону ошқоро ҷаъмиятҳои пинҳонии демократии худро ташкил намуда, ҳатто дар таърих бо номи «Конституцияи Пестел» ҳуҷҷате низ маъруф аст. Баъдан, табодулотҳои афсарони демократ ва озодандешии рус санаи 14-уми декабри соли 1825 дар Петербург паҳш гашта, садҳо нафар иштирокчиёни он, ки бо номи декабристҳо машҳур гаштанд ба Сибир, ба маҳбас ва бадарға равона карда шуда, як қисмати бузургаш ба артиши амалқунанда ба Қафқоз фиристонида шуда,

6 нафар саркардагонии аслии ин ҳаракат бошад дар Қалъаи Петропавловск ба қатл расонида шуданд.

Дар Руссияи подшоҳӣ, дар ҳама давру замон ҳукумронии давр зидди қабули ҷунин ҳуҷҷати муҳим мубориза бурдаанд. Ба пиндори сулолаи Романовҳо зерии иборати «конституция» таҳдиди аз тахт рафтаи фаҳмида мешуд. Аз ин рӯ, онҳо солҳо ба муқобили қабули ҷунин ҳуҷҷат дар мубориза буданд.

Танҳо Инкилоби сотсиалистӣ имконияти қабули ҷунин ҳуҷҷати муҳимро ба миён овард. Бо ташаббуси сарвари ҳукумати шӯравӣ В.И. Ленин комиссияи корқарди лоиҳаи Конституцияи Руссияи шӯравӣ аз моҳи январии соли 1918 бо роҳбарии раиси КИМ-и умумируссиягӣ Яков Свердлов ба корқарди аввалин конституция дар ҳаёти халқҳои Руссияи сермиллат шурӯъ намуд.

Дар ин давра, ҳамҷунин ба КМ (РКП) ба ғайр аз лоиҳаи комиссияи мазкур, лоиҳаи комиссариати адлия бо иштироки таҳриргарони он М.А. Рейснер ва А.Г. Гойхборг пешниҳод гашт. Ин лоиҳа низ шаҳсан аз

тарафи В.И.Ленин омӯхта шуд. Матни лоиҳаи комиссияи қабули конституцияи назди КМ РКП (б) бо роҳбарии В.И. Ленин санаи 05.07.1918 дар рӯномаи «Хабарҳои КИМУ» (Известия ВЦИК), дар шумораи №138 ҷоп гашта, он барои баррасӣ ба сьезди 5-уми умумируссиягӣ шӯроҳо, ки 4-уми июл ба қори худ дар Москва шурӯъ намуда буд, пешниҳод гардид.

Ин лоиҳа дар шӯрои мазкур баррасӣ ва санаи 10 июли соли 1918 аввалин маротиба дар таърихи собиқ империяи Руссия, конституцияи яқдилона қабул карда шуд.

Хотиррасон бояд намуд, ки конституцияи якуми шӯравӣ, ки бо номи Конституцияи РСФСР ёд мешавад дар таърихи кишварҳо, халқҳои шӯравӣ як ҳодисаи таърихӣ буд. Баъди солҳои зиёде миллатҳои гуногуни империяи паҳновари Руссия ва худии мардуми рус соҳиби ҳаққу ҳуқуқҳои худ, аз қабилӣ ҳуқуқ ба меҳнат қардан, баробарӣ, интиҳоб шудан, интиҳоб қарданро пайдо намуданд, ки ин аҳамияти бузурги прогрессивиро дар ҳаёти ин халқҳо дошт.

Конституцияи якуми шӯравӣ

Варқай ЗАЙНИДДИН
Ёвари қалони проқурори
вилояти Хатлон, мушо-
вири адлияи дараҷаи 1

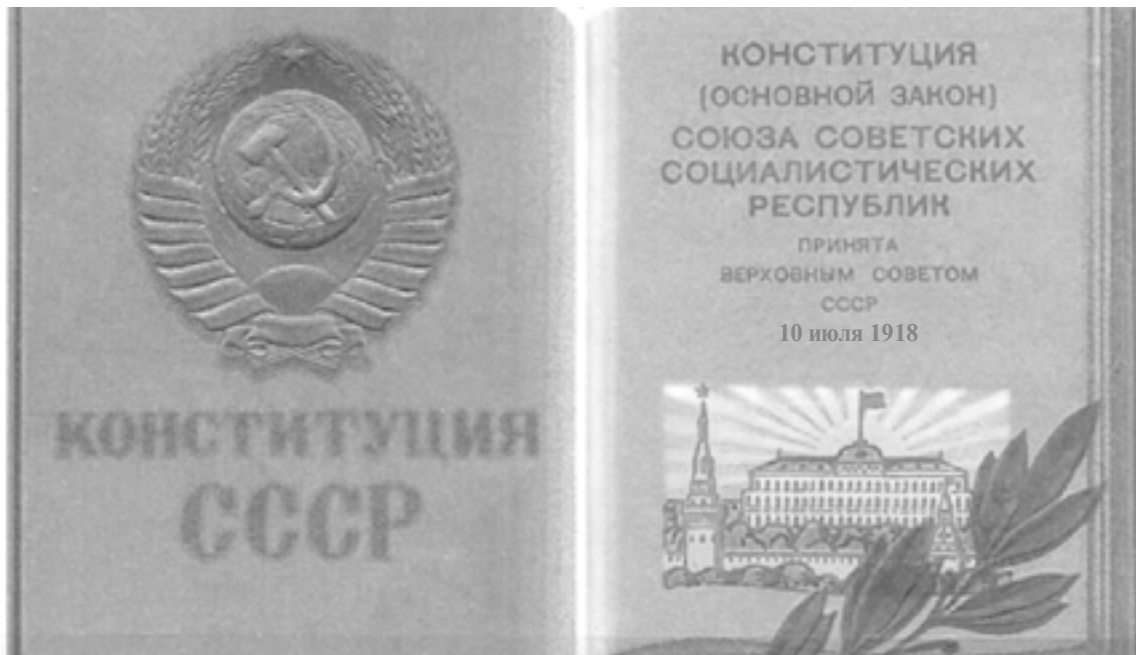
дар соли 1918 ба мустаҳкам шудани қонуният ва ҳукумат дар кишвар мусоидат намуд. Натиҷаи таъсири ин Қонуни асосӣ буд, ки аввалин кодексҳои шӯравӣ оид ба оила ва никоҳ, оид ба меҳнат қабул гаштанд, ки онҳо ба инкишофи қонуният, ҳалли проблемаҳои солҳои сол дар ҷомеа ҷойдошта мусоидат намуданд. Солҳои баъди Кодексҳои замин, граждандӣ, ҷиноятӣ, муқофавӣ-ҷиноятӣ қабул гаштаанд.

Дар асоси Конституцияи соли 1918 қабулгашта, дар байни солҳои 1919 ва 1922 конституцияҳои дигар ҷумҳуриҳои шӯравӣ (ҚШС Украина, Белоруссия, ҚШХ Бухоро, ҚШСМ Туркистон, ҚШС Гурҷистон, ҚШС Арманистон, ҚШС Озарбойҷон ва ғайраҳо) қабул карда шудаанд.

Конституцияи мазкур ба рушди қонунгузории шӯравӣ, мустаҳкам гаштани низомии нави давлатдорӣ мусоидат намуда, ахиран ба ташкилшавии ИҚШС санаи 30 декабри соли 1922 ва қабули Конституцияи ИҚШС дар соли 1924 оварда расонид. Дар солҳои минбаъда боиси таъсис ёфтани ҚМШС Тоҷикистон гардида соли 1929 бошад Тоҷикистон ба субъекти аслии ИҚШС табдил дода шуд.

Бо иборати дигар, истифодаи конституция ва рушди конституция дар ҳаёти халқи тоҷик ва давлатдорӣ тоҷикон бевоҳита ба конституцияи аввалин шӯравӣ соли 1918 рабт дорад.

Аз ин рӯ, ба ҷавонони мо лозим ҳаст, ки таърихи рушди инкишофи қонунгузориҳо ва ҳосатан рушди институтҳои конституциониро донанд ва пайваста дар ин ҳусус маълумот гиранд.

КОНСТИТУТСИЯ – САРМАНШАИ АРМОНҲОИ МИЛЛАТ

Маҳмадқарим ШАРИПОВ
унвонҷӯи кафедраи
ҳуқуқи ҷиноятӣ

Чуноне ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, Президентӣ ҚТ муҳтарам Эмомалӣ

Раҳмон дар суҳанронии худ дар Конфронси байналмилалӣ илмию амалии «Мақомоти назорати конституционӣ дар шароити ҳамгироии системаҳои ҳуқуқӣ: таҷрибаи байналмилалӣ ва амалияи Тоҷикистон» (3-4 ноябри соли 2010) зикр намуданд: «Халқи Тоҷикистон бо вучуди вазъи душвори сиёсӣ иқтисодӣ ва нобасомониву мушқилооти солҳои аввали истиклолият, бо қамолӣ маъсулияи шаҳрвандӣ, дарқи қарзи ватандорӣ ва тақия ба арзишу муқаддасоти таърихиву фарҳангии худ... нахустин Конституцияи давлатӣ соҳибистиклоли худро қабул карда, орзуи ормонҳои ҷандинасраи ниёгони хешро амалӣ намуд».

Имсол аз қабули нахустин Конституцияи давлатӣ соҳибистиклоли Тоҷикистон бисту чор сол сипарӣ мегардад. Ин давра барои халқи тоҷик як марҳалаи тақдирсоз, дарк ва шинохти худ ҳамҷун миллат, гузаштан аз санҷишҳои бениҳоят сангин,

бунёди давлат, гузоштани заминаҳои давлатдорӣ навин, боло рафтани ҳисси худшиносии худогоҳӣ, ниғаҳдорию побарҷоии давлат, миллат, таърих ва фарҳанги ҳазорсолаҳо ташаккулёфтаи халқи тоҷик арзёбӣ мегардад.

Воқеан, Конституцияи Истиклолияти давлатӣ ҚТ-ро ҳамҷун давлати демокративу ҳуқуқбунёд ва иҷтимоӣ ҳуқуқи конунӣ бахшид. Тавассути ин ҳуҷҷат ҷомеаи ҷаҳонӣ ба ҳусусияти давлатдорӣ мо ҳамҷун давлати демокративу ҳуқуқбунёд ва иҷтимоӣ, таъриху фарҳанг ва забони миллӣ дошта шиносӣ ва огоҳӣ пайдо намуд. Ба иборати дигар, Конституцияи Тоҷикистон гардид. Узви СММ ва муҳимтарин созмонҳои байналмилалӣ будани Тоҷикистон, аз ҷониби 147 давлати дунё ҷун кишвари соҳибистиклол эътироф шудани он ва бо 128 мамлақати ҷаҳон равобити дипломатӣ барқарор намудан шаҳодати

гуфтаҳои боло мебошад.

Конституцияи Тоҷикистонро давлати иҷтимоӣ арзёбӣ намуд, ки ин барномаи ҷорӣ ва стратегияи давлат аст ва дар моддаи якуми он муқаррар гардидааст. Бо ин, ҳукумати мамлақат барои дар ҳама соҳаҳои ҳаёти халқ ба амал баровардани фаъолияти созандагиву бунёдкорӣ, ки мо худ шоҳиди натиҷа ва дастовардаҳои он мебошем, шароити мусоиди сиёсӣ ҳуқуқи фароҳам овардааст.

Конституция ба ҳама андешаҳои манфур ва бофташуда, ки давлатдорӣ ва қобилияти ташкилии тоҷиконро оид ба бунёди давлати миллӣ зерӣ суол мегузоштанд, хотима гузошт. Қабули Конституцияи новобаста аз вазъи душвори таърихӣ, ягонагии халқи моро бараъло нишон дода, ҳама ҳарзагӯҳои душманони дохилӣ хориҷии миллати тоҷикро ботил баровард.

Мо, ки дар арафаи 24-умин солқарди қабули Конституцияи

яи ҚТ қарор дорем, бояд мавҷудияти ин санади олии тақдирсози миллатро дар ҳаёти ҷомеа аз ҳарвақта дида бештар эҳсос намоем. Дар доира ва меҳвари ин санад зистанро омӯзем, меъёрҳо ва муқаррароти онро қоидаи рафтори худ қарор диҳем ва арзишҳои онро ҷун гавҳараки ҷашм хифз намоем. Бо тақия ба арзишҳои умумибашарию миллӣ, дарқи моҳият ва мазмуни созандаю бунёдқоронаш онро як ҷузъи таркибии ғояи миллӣ эътироф намоем.

Расидан ба ҳадафҳои зикршуда аз ҳар фарди ҷомеаи Тоҷикистон, новобаста аз мавқеи иҷтимоӣ, маъсулияти баланди шаҳрвандӣ, риоя ва эътиромӣ Конституция ва қонунҳо ва аз ҳокимияти фаъолияти бонизомии конституционӣ, таъмини қаролати ҳамаҷонибаи хифзи ҳуқуқу озодихон инсон ва шаҳрванд, оштинопазирӣ нисбат ба қонуншиканӣ ва ҳуқуқвайронқуниҳоро тақозо менамояд.

Конститутсия истилоҳи латинӣ — constitution буда, маънои муқарраркуниро дорои мебошад. Конститутсия ҳамчун қонуни асосии ҳар як давлат ба ҳисоб рафта, таърихи тулонӣ дорад. Ин санади дорои қувваи олии ҳуқуқӣ якҷанд марҳилаҳои таърихи роҳи сар намудааст.

Марҳилаи аввалини пайдоиши Конститутсия аз охири асри XVIII оғоз шуда, то анҷоми Ҷанги Якуми Ҷаҳонӣ давом кардааст. Пайдоиши Конститутсия ҳамчун қонуни асосӣ ба давлати буржуазӣ, яъне аз вақти ба сари ҳокимият омадани синфи буржуазӣ рост меояд. Конститутсияҳои дар ин марҳила қабулгардида, ҳамчун санади меъёрии ҳуқуқӣ бояд дахлати давлатиро ба ҳаёти ҷомеаи шаҳрвандӣ маҳдуд мекард, яъне муқаррар намудани сарҳади ҳуқуқи байни ҳокимияти давлатӣ ва шаҳрвандонро дар назар дошт. Ин ҳолат мазмуни ҳуқуқи Конститутсияро муайян намуда, тарзи ташкили ҳокимияти давлатӣ

гардида, то ҳол амал карда истодааст. Оғози ин давра, асосан ба ҷангҳои давлати Шӯравӣ вобастагӣ дорад. Баъди барҳам хӯрдани давлати Шӯравӣ ҳамаи 15 ҷумҳурии иттифокӣ истиқлолияти худро эълон намуда, ҳамчун давлатҳои мустақил аз ӯ баробарҳуқуқи ҷомеаи ҷаҳонӣ гардиданд.

Баъди истиқлолияти давлатии ҳешро эълон намудан, масъалаи тайёр ва қабули Конститутсия ба миён омад. Ҷумҳурии Соҳили Балтика — Латвия, Литва ва Эстония соли 1992 конститутсияҳои худро қабул намуданд.

Дигар ҷумҳуриҳои собиқ шӯравӣ, аз ҷумла, Туркманистон 18 майи соли 1992,

рии Тоҷикистон 26 сентябри соли 1999, 22 июни соли 2003 ва 22 майи соли 2016 тағйири иловаҳо ворид карда шуданд.

Яке аз нишонаҳои асосии ҳама гуна давлату давлатдорӣ соҳибхотирӣ, яъне истиқлолияти он мебошад. Конститутсия ҳамчун рукни асосии кишвар воқеияти истиқлолияти миллиро сабт намуда, рушди озодонаи давлатдорӣ тоҷиконро таъмин мекунад. Соҳибхотирӣ Тоҷикистон пеш аз ҳама, дар он ифода меёбад, ки давлат самтҳои асосии сиёсати дохилӣ, яъне роҳи усулҳои тариқи худро дар соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ дар сиёсати хориҷӣ тарзу усулҳои муносибат бо давлатҳои хориҷӣ ва умуман ҷомеаи ҷаҳонӣ мустақилона муайян менамояд.

Мафҳуми давлати демократӣ пеш аз ҳама дар он ифода меёбад, ки дар он институтҳои асосии демократӣ, аз қабили низоми инкишофёфтаи намоёндогии халқ, ҳокимияти аксарият бо дарназардошти қафолати ҳимояи ҳуқуқи

Муборак САФИЕВА
ассистенти кафедраи ҳуқуқи
судӣ ва назорати прокурорӣ

МАРҲИЛАҲОИ ИНКИШОФИ КОНСТИТУТСИЯ

ва вазъи ҳуқуқи шахсиятро ба низом меадовард. Ба сифати Конститутсияҳои марҳилаи мазкур Конститутсияи ИМА аз соли 1787 ва Конститутсияи Фаронса аз соли 1791 баромад менамоянд.

Марҳилаи дууми инкишофи Конститутсия ду ҷанги ҷаҳониро дар бар гирифта, аз оғози ҷанги якуми ҷаҳон то ба охири расидани ҷанги дууми ҷаҳонӣ идома ёфтааст. Яке аз хусусиятҳои ин давра дар он аст, ки ғалабаи Револютсияи Октябр дар Россия боиси пайдоиши типҳои нави давлатдорӣ, яъне давлати сотсиалистӣ гардид ва ҳамзамон 10 июли соли 1918 дар Россия Конститутсияи типҳои нави сотсиалистӣ қабул гардид.

Дар ин давра, пеш аз ҳама демократикунони ташкили ҳокимияти давлатӣ ва ҳолати ҳуқуқи шахс, тағйироти кулӣ дар сохтори иҷтимоӣ иқтисодӣ ва сиёсӣ ҷомеа, банизоддорӣ падидаҳои нави низоми сиёсӣ, мустақам намудани принципҳои сулҳҷӯна дар сиёсати давлатида мешуданд.

Марҳилаи сеюми инкишофи Конститутсия аз анҷоми ҷанги дууми ҷаҳон оғоз ёфта, то охири солҳои 80-уми асри XX давом кард. Хусусияти ҳосили ин давра дар он зоҳир мегардад, ки баъди ҷанги дууми ҷаҳон, ба ду лагер, яъне сотсиалистӣ ва капиталистӣ тақсим шудани давлатҳои рост меояд, ки дар натиҷа, модулҳои гуногуни конститутсионӣ ба вуҷуд омаданд.

Бинобар ин, дар адабиёти ҳуқуқӣ модулҳои конститутсиониро ба се намуд тақсим мекунанд.

1. Модули конститутсионӣ ғарб
2. Модули конститутсионӣ сотсиалистӣ
3. Модули конститутсионӣ нав, ки дар конститутсияҳои давлатҳои озодшуда ифодаи худро ёфтааст.

Марҳилаи чоруми инкишофи Конститутсия давраи ҳозира мебошад, ки он аз охири солҳои 80-уми асри XX оғоз

Ўзбекистон 8 декабри соли 1992, Федератсияи Россия 12 декабри соли 1993, Молдова 29 июли соли 1994, Қирғизистон 5 майи соли 1995, Арманистон 5 июли соли 1995, Гурҷистон 24 августи соли 1995, Қазоқистон 30 августи соли 1995, Озарбойҷон 12 ноябри соли 1995, Украина 28 июни соли 1996, Беларусия 24 ноябри соли 1996 конститутсияҳои худро қабул намуданд.

Баъд аз ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ бояд санади барои муайян сохтани сохтор, идораи давлатдорӣ ва пойдоии давлатдорӣ неъматӣ бебаҳо истиқлолияти давлатӣ таҳия ва қабул мешуд.

Бори аввал, баъди ба даст овардани Истиқлолияти давлатии ҚТ санаи 6 ноябри соли 1994 санади сарнавиштсози мардуми тоҷик Конститутсияи Тоҷикистон ба тариқи раъйпурсии умумихалқӣ қабул гардид. Ба Конститутсия Ҷумҳу-

акалият, интиҳоби будани ҳокимияти давлатӣ, риояи шудани ҳуқуқи озодиҳои сиёсӣ шаҳрвандон ва баробарҳуқуқии онҳо, волоияти қонун ва тақсимои ҳокимият рушди устувор доранд. Илова бар ин, дар кишвари демократӣ пояи ҷомеаи шаҳрвандӣ ҳеле қавӣ буда, таъсири мутақобилаи роҳбарияти сиёсӣ бо ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар сатҳи баланд қарор дорад.

Конститутсия моҳияти ҳуқуқбунёдии давлатро муқаррар намуда, ғайрияти давлат ва мақомоти он, инчунин ғайрияти кулӣ шаҳрвандонро дар доираи ҳуқуқ ва қонун тахрези намудааст.

Ҳамчун давлати ҳуқуқбунёд эътироф шудани Тоҷикистон маъноӣ ба ҳуқуқ ва пеш аз ҳама ба Конститутсия тобеъ будани ҳама гуна ғайрияти мақомоти давлатиро ифода мекунад.

Тоҷикистон аз рӯзи қабули Конститутсияи соли 1994 инҷониб давлати ҳуқуқбунёд ба ҳисоб меравад. Волоияти қонун, риояи ҳифзи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон, таҷзияи ҳокимият, масъулияти байнихамдигарии давлат ва шахс нишонаҳои асосии давлати ҳуқуқбунёд мебошанд.

Давлати дунявӣ эътироф шудани Тоҷикистон маъноӣ онро дорад, ки дар он ҳеҷ як дину мазҳаб ҳатмӣ ё худ афзалиятнок ҳисобида наместавад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ягон дин ба ҳайси дини давлатӣ ва расмӣ шинохта нашудааст ва ҳамаи дину мазҳабҳо ҳуқуқи мавҷудияти баробар доранд. Шаҳрвандони Тоҷикистон сарфи назар аз он ки ба қадом дин пайравӣ мекунанд қомилан баробарҳуқуқ мебошанд. Ташкилотҳои динӣ аз давлат ҷудо буда, ба қори он муҳолиа намекунаанд.

Маъноӣ ягона будани Тоҷикистон дар он ифода меёбад, ки он мақомоти олии номояндагӣ, иҷроия ва судӣ ба-

роӣ тамоми кишвар умумӣ дорад. Як Коститутсия, як низоми қонунгузорӣ ва шаҳрвандии ягона мавҷуд аст. Дар Тоҷикистон низоми ягонаи пул, сиёсати ягонаи қарз ва андоз ҷорист.

Конститутсия давлати Тоҷикистонро чун давлати иҷтимоӣ эълон намудааст, ки дар он барои ҳар як инсон шароити зиндагии арзанда ва инкишофи озодона таъмин карда мешавад. Таъмини осудаҳои ҷамъият дар асоси адолати иҷтимоӣ ҳадафи асосии давлати иҷтимоӣ аст, ки он дар муҳаё қардани шароит ба меҳнат ва гирифтани музди сазовор барои меҳнат, вазъи ҳуби манзил ва ғизо, ба ҳама дастрас будани ёрии тиббӣ, маориф, шаклҳои гуногуни иттилоот ифода меёбад. Дар давлати иҷтимоӣ ғамхорӣ ва аҳамият додан ба соҳаҳои муҳими марбут ба ғайрияти оммаи васеи мардум дар мадди аввал аст. Ин соҳаҳо аз он ҷиҳат муҳиманд, ки шаҳрвандон ҳамарӯза ба онҳо сару қор мегиранд. Ба монанди соҳаҳои тандурустӣ, маориф, ҳифзи иҷтимоӣ аҳоли, нафақа, суғурта ва ғайра. Фароҳам овардани шароит барои таҳсил имкон медиҳад, ки наврасону ҷавонон сарфи назар аз вазъи иҷтимоӣ ба омӯзиш ҷалб карда шаванд. Дар низоми мактабҳои олии вобаста ба талаботи иқтисоди бозоргонӣ ва вазъи иқтисодии табақаҳои гуногуни ҷомеа шаклҳои роӣгон ва пулақии таҳсил ба роҳ монда шудаанд. Ҷавонон дар масъалаи интиҳоби шакли таҳсил қомилҳуқуқ мебошанд.

Ҳамин тариқ, Конститутсияи ҚТ дастоварди миллии буда, муқаддасоти миллии, андешаи давлатдорӣ миллии, истифодаи васеи анъанаҳо ва осори таърихи миллиро таъмин мекунад. Конститутсия дастоварди бузурги мардуми Тоҷикистон буда, заминаи бунёди давлати соҳибистиклоли тоҷикон, шакли ифодаи ҳуқуқи ормонҳои давлатдорӣ миллии, ҳимояи ҳадафҳо ва манфиатҳои миллии, осори таърихӣ ва фарҳанги миллии мебошад.

ҚАДРДОНИИ УСТОДОНИ ФАКУЛТЕТ

Таърихи 1-уми ноябри соли равон дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон конференсияи байналмилалӣ зери унвони «Таҳсилот ва илм дар асри XXI: тамоюлоти муосир ва дурнамои рушд» ба муносибати 70-солагии ин боргоҳи илму маърифат баргузор гардид. Дар қори он олимони ватанӣ ва хориҷӣ иштирок намуданд.

Қабл аз оғози қори конференсияи мазкур муовини аввали ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Ҳочаев Т. ҳамаи ҳозиринро ба муносибати таҷлили 70-умин солгарди таъ-

сисебии ДМТ самимона табрик намуда, ба як қатор устодони донишгоҳ ҷиҳати саҳми арзандаи гузашташон дар таълиму тарбияи насли ҷавон бо муқофтоҳ сарфароз гардониданд.

Боиси хушнудӣ ва сарфарозист, ки дар қори конференсия ва маросими супоридани муқофотҳо як қатор устодони факултети ҳуқуқшиносӣ иштирок намуда, аз ҷониби муовини аввали ректори донишгоҳ бо муқофотҳо сарфароз гардиданд. Аз ҷумла, мудири кафедраи криминалистика ва экспертизаи судӣ, номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ,

дотсент Назаров А.Қ. бо унвони «Аълоии маориф ва илми ҚТ» ва ассистенти кафедраи ҳуқуқи соҳибқорӣ ва тичорат Шарифзода И.М. бо «Ифтихорнома»-и Ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мушарраф гардониданд шуданд.

Идораи рӯзномаи «Минбари ҳуқуқшинос», садорати факултети ҳуқуқшиносӣ, устодону қормандон ва донишҷӯёни ин даргоҳ Назаров А.Қ. ва Шарифзода И.М.-ро бо ин дастовардашон самимона табрик намуда, ба онҳо қатъи қуллаҳои баланди илмиро таманно менамоянд.

НАҚШИ КОНСТИТУТСИЯ ДАР ТАКМИЛИ ҲОКИМИЯТИ СУДӢ

Дар таърихи давлатдории навини тоҷикон, бори нахуст 6 ноябри соли 1994 ба тариқи раъйпурсии умумихалқӣ Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул гардид. Бо қабул гардидани Конститутсияи навин асосҳои ҳуқуқии давлатдории тоҷикон ба расмият дароварда шуд ва ин боиси аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ пазируфтани кишвари мо ҳамчун давлати соҳибхитӣ ва демократӣ гардид.

Дар фосилаи се ислоҳоти конститусионӣ парламенти дупалатагӣ таъсис ёфт, сохтор ва фаъолияти мақомоти иҷроия ва сатҳи иқтисодии кишвар такмил ёфт, мақомоти судӣ аз мустақилияти бештаре бархӯрдор гардид, ҳуқуқ ва озодиҳои инсон дар ҷомеаи шаҳрвандӣ ба сифати арзиши олий пазируфта шуда, озодиҳои сухан, матбуот, вичдон ва дигар ҳуқуқу озодиҳои шаҳрвандон таъмин гардид.

Конститутсия ҳамчун қонуни асосии кишвар яке аз нишонаҳои муҳими соҳибхитӣ буда, ба сифати сарчашмаи ҳуқуқӣ баромад мекунад. Дар он натиҷаҳои рушди ҷамъиятию сиёсии ҷумҳурӣ, сохтори ҷамъиятӣ ва давлатӣ, асосҳои ташкил ва тарзу усули идоракунии давлатӣ, фаъолияти ҳокимияти судӣ ҳамчун рукни алоҳидаи ҳокимияти давлатӣ, принсипҳои асосии ҳуқуқҳои интихоботӣ ва вазъи ҳуқуқии инсон ва шаҳрванд ифода меёбад.

Меъёрҳои Конститутсия эҳтирому риоя ва ҳифзи

ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, таъмини амният ва суботи устувори ҷомеа, фароҳам овардани шароити мусоид барои зиндагии арзанда ва инкишофи озодонаи ҳар як шаҳро тақозо менамояд. Вобаста ба ин, дар боби дуҷуми моддаи 14-и Конститутсияи ҚТ омадааст: «Ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд ба воситаи Конститутсия, қонунҳои ҷумҳурӣ ва санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки аз тарафи Тоҷикистон эътироф шудаанд, ҳифз мегарданд».

Конститутсияи ҚТ тамоми ҷузъиёти бехтарини афкори демократиро ба инобат гирифта, ба инкишофи демократия, махсусан дар соҳаи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва шаҳрванд тақони ҷиддӣ бахшидааст. Масалан, Конститутсияи ҚТ муқаррар кардааст, ки дар Тоҷикистон ҳалқ баёнгарии соҳибхитӣ ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ буда, онро бевосита ва ё бо воситаи вакилони худ амалӣ мегардонад.

Боби ҳаштуми Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷи-

кистон ба танзими яке аз шохаҳои ҳокимият, яъне ҳокимияти судӣ ҳамчун рукни алоҳида ва мустақили ҳокимияти давлатӣ бахшида шуда, принсипҳои асосии фаъолияти он, низомии сохтори судӣ, вазифа, мақсадҳои амалӣ намудани адолати судӣ ва ваколати судяҳоро муқаррар намудааст. Масъалаи мазкур танзими бевоситаи худро дар моддаи 87 Конститутсияи ҚТ омадааст: «Судяҳо дар фаъолияти худ мустақил буда, танҳо ба Конститутсия ва қонунҳо итоат меkunанд. Дахлат ба фаъолияти онҳо манъ аст».

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон вобаста ба нақши ҳокимияти судӣ ҷиҳати мустақам кардани қонунӣ, тартиботи ҳуқуқӣ, ҳифзи ҳуқуқу манфиатҳои шаҳрвандон, давлат ва ташкилоту муассисаҳо таваҷҷуҳи хоса зоҳир намуда, дар ҳамин радиф як қатор фармонҳоро ба тасвиб расонидаанд. Ба монанди Фармони Президенти ҚТ «Дар бораи баъзе тадбирҳои оид ба таъмини мустақилияти ҳокимияти судии ҚТ» аз 14 апрели соли 1997 ва 23 июни соли 2007 оид ба тасдиқи «Барномаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва ғайра.

Рушди устувору босуботи ҷомеа, бахусус, ҷомеаи муосири Тоҷикистон тақозо менамояд, ки меъёрҳои Конститутсия пайваста такмил дода шавад. Такмили меъёрҳои

Конститутсия дар навбати худ талаб менамояд, ки қонунгузори амалкунанда низ такмил ёбад. Барои ин, бояд бо дарназардошти пешрафти ҷомеа ба Конститутсия тағйири иловаҳои саривақтӣ ворид карда шавад. Дар ин замина, санаи 22-юми майи соли равон дар раъйпурсии умумихалқӣ ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон тағйири иловаҳо ворид карда шуд. Қисмати аз тағйири иловаҳои мазкур ба ҳокимияти судӣ низ рабт доштанд. Масалан, моддаи 85 Конститутсия дар таҳрири нав пешбинӣ гардид, яъне ба вазифаи судяҳои Суди Олий, Суди Олии иқтисодӣ, судҳои ВМКБ, вилоят ва шаҳри Душанбе шахсе интихоб ё таъин мешавад, ки танҳо шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дошта бошад, дорои таҳсилоти олии ҳуқуқӣ буда, синни ӯ аз 30 кам набояд ва ҳадди ақал 5 сол собиқаи кории судягӣ дошта бошад.

Дар асоси Конститутсияи Тоҷикистон шакли комилан нави идоракунии давлатиро эътироф намудааст. Дар қ.2 моддаи 1 мақаррар мегардад, ки шакли идоракунии Тоҷикистон президентӣ мебошад. Дар қимати дигари меъёрҳои Конститутсия (м. 64) бошад, Президентро ҳамчун сарвари давлат ва ҳокимияти иҷроия эълон кардааст. Ин шакли идоракунии давлат чавобгӯи хусусиятҳои миллию мазҳабӣ, таърихӣ анъанавӣ ва махсусан, рӯху равонии ҷомеаи муосири мо мебошад, ки таърихи ҷаҳидонаи давлатдории тоҷикон исботи ин гуфтаҳоианд.

Ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва шаҳрванд яке аз бахшҳои муфассали Конститутсияро дар бар гирифта, аввалин маротиба дар таърихи давлатдории тоҷикон ҳуқуқу озодиҳои фитрии инсон арзиши олий эътироф гардид, ки мавҷудияти онҳо дар матни Қонуни асосии кишвар баёнгарии амалан ба ҷомеаи ҷаҳонӣ пайвасти Тоҷикистон мебошад. Тибқи моддаи 5-и Конститутсия инсон, ҳуқуқ ва озодиҳои ӯ арзиши олий эътироф гардидааст, ки ин шаҳодат аз кафолати ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд аз ҷониби давлати ҳуқуқбунёди Тоҷикистон аст.

Ба вазифаи судяҳои судҳои шаҳр ва ноҳия, суди ҳарбӣ, судҳои иқтисодии ВМКБ,

Ҷамолӣддин
АБДУЛЛОЗОДА
муовини якуми раиси
суди шаҳри Ҳисор

вилоят ва шаҳри Душанбе шахсе таъин мешавад, ки танҳо шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дошта бошад, дорои таҳсилоти олии ҳуқуқшиносӣ буда, синни ӯ аз 25 кам набояд ва ҳадди ақал 3 сол собиқаи кории касбӣ дошта бошад. Синни ниҳонии дар вазифаи судя фаъолият намуданро Қонуни конститусионӣ муайян менамояд. Шахсе, ки бори аввал ба вазифаи судя таъин шудааст, дар вазъияти тантанавӣ савганд ёд мекунад. Ҷамчунин, қисми дуҷуми моддаи 89 Конститутсия дар таҳрири зерин ифода ёфтааст: Ба вазифаи судяи Суди конститусионӣ шахсе интихоб мешавад, ки танҳо шаҳрвандии ҚТ-ро дошта бошад, дорои таҳсилоти олии ҳуқуқшиносӣ буда, синни ӯ аз 30 кам набояд ва ҳадди ақал 7 сол собиқаи кории касбӣ дошта бошад. Синни ниҳонии дар вазифаи судяи Суди конститусионӣ фаъолият намуданро қонуни конститусионӣ муайян менамояд.

Аз рӯзи қабули санади муҳими таърихӣ — Конститутсияи ҚТ 24 сол сипарӣ гашт. Тайи ин солҳо рукҳои асосии давлату давлатдорӣ таҳкимӣ такмил ёфта, барои мустақам гардидани истиқлолияти воқеии кишвар ва рушди иқтисодию иҷтимоии он шароити мусоид фароҳам оварда шуд. Конститутсияи нави Тоҷикистон муносибатҳои давлатдорӣ ба низомии ҳуқуқии моро ба қуллӣ тағйир дода, арзишҳои умумибашарию ба ҳаёти сиёсӣ амон ворид намуд. Ҳамин аст, ки имрӯз Тоҷикистон ба узви фаъоли ҷомеаи ҷаҳонӣ ҳамчун давлати ҳуқуқбунёду демократӣ ва ояндадор эътироф гардидааст.

Бигзор, Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон садсолаҳо роҳнамои ҳалқи мо ба сӯи ҷомеаи озоду пешрафта ва мутамаддин бошад, то ки давлати мо дар қатори дигар давлатҳои тараққикардаи дунё мақому мартабаи арзандаи худро дошта бошад.

КОНСТИТУТСИЯ ВА РУШДИ ДАВЛАТДОРӢИ МИЛЛӢ

Изатулло МАҲМУДОВ
мудири кафедраи
ҳуқуқи судӣ ва назорати
прокурорӣ

Ҷумҳурии Тоҷикистон дар тӯли 70 соли замони Шӯравӣ зина ба зина ба марҳилаи нави давлатдорӣ омада расидааст. Пас аз пош ҳӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ Тоҷикистон дар радифи дигар давлатҳои собиқ роҳ ба сӯи мустақилиятро гирифта, дар натиҷа 9 сентябри соли 1991 истиқлолияти комили худро ба даст овард ва ҳамчун узви комилҳуқуқи ҷомеаи ҷаҳонӣ пазируфта шуд. Халқи тоҷик пас аз ҳазор соли бедавлатӣ имрӯз соҳиби давлат, забон, фарҳанг ва арзишҳои муҳими давлатдорӣ мебошад. Дар ин бобат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид карда буданд, ки «Агар ба шикасти давлати бузурги Сомониён парокандагии миллат сабаб гардида бошад, пас ба парокандагии баъдинаи он набудани давлат сабаб шудааст». Пас аз соҳибистиклол гардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон роҳи кишвари азизи мо ба сӯи оянда боз ҳам дурахшонтар гардид. Дар ин давра, халқи шарафманди мо тавонист ба дастовардҳои зиёде ноил гардад, ки яке аз онҳо ин қабули Конститутсия мебошад. Ин санади басо ҳам муҳиму тақдирсози миллат муайянкунанда ва қафолатдиҳандаи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд ба ҳисоб рафта, муаррифгари мо дар сатҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ маҳсуб меёбад. Агар ба таърихи қабули Конститутсия (6 ноябри 1994) назар афканем пас хотирнишон бояд сохт, ки ин бахтномаи миллат ба осонӣ ва сабуқӣ ба мо даст наодоаст. Дар он замони тазод ва ҷонбозӣ барои пурра ва воқеан ҳам ҳимоя намудани ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд ва манфиатҳои давлат ҳуҷҷате лозим

буд, ки дар асл таъмингари ин ҳуқуқҳо шуда тавонад. Барои қабули Конститутсия чанд маротиба лоиҳаи он таҳия гардида буд, вале бо сабабҳои гуногун то ба интиҳои кор омада нарасид. Вале баъдтар, Тоҷикистони азиз бо кӯшишу заҳматҳои фарзандони нобиғаи худ тавонист ин лоиҳаро таҳия намуда то умқи кор бурда расонад. Барои таҳияи лоиҳаи Конститутсия ва қабули он Эълони истиқлолияти ҶШС Тоҷикистон (24 августи соли 1990) асос гардида буд. Мутабоқи моддаи 5 Эълони мазкур «Дар ҳудуди РСС Тоҷикистон ҳуқуқҳои Конститутсияи РСС Тоҷикистон ва қонунҳои РСС Тоҷикистон» муқаррар гардида буд. Замоне, ки зарурияти таҳияи лоиҳаи Конститутсия ва қабули он ба миён омад, комиссияи конститусионӣ бо роҳбарии Эмомалӣ Раҳмон таъсис дода шуд, ки эшон дар он вақт ба ҳайси Раиси Шӯрои Олӣ фаъолият менамуданд. Ин комиссия лоиҳаи Конститутсияро таҳия намуда, барои муҳокимаи умумихалқӣ пешниҳод намуд. Лоиҳа дар рӯзномаҳои ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ ба нашр расида аз ҷониби шаҳрвандон мавриди муҳокима қарор гирифт. Қобили зикри хос аст, ки дар Иҷлосияи XVI-ум дар шаҳри Хучанд баргузор гардида институти президентӣ аз Конститутсияи ҳорӣ гардида буд. Баъзеҳо дар он ақида буданд, ки барои кишвари мо ҷумҳурии президентӣ бештар хос аст. Дигар қисмати мардум бошад ҷонибдори ҷумҳурии парламентӣ буданд. Ҳамин тариқ, хангоми таҳияи лоиҳаи Конститутсия муқобилони институти президентӣ чунин ибрози андеша намуданд, ки Тоҷикистон бояд ҷумҳурии парламентӣ бошад ва аз диди худ чунин ақидаҳо ба қавле дастгирӣ ва асоснок мекарданд. Дар натиҷа, бо дарназардошти баҳсу музокираҳо 2 лоиҳа, яке лоиҳаи Конститутсияи ҷумҳурии парламентӣ ва дигаре лоиҳаи Конститутсияи ҷумҳурии президентӣ таҳия гардид. Вале барои овоз додану ҷонибдорӣ қардан аз ҷониби халқ танҳо лоиҳаи ҷумҳурии президентӣ пешниҳод гардид ва дар Комиссияи конститусионӣ ҷумҳурии президентӣ ақсариати овозхоро соҳиб гардида дониста шуд. Хангоми муҳокимаи лоиҳаи Конститутсия онҳо барои ҶТ пурра зарур будани ҷумҳурии

президентиро бо асоси далелҳои дақиқ исбот намуда, иброз доштанд, ки барои мо танҳо ва танҳо институти президентӣ зарур аст. Ханӯз дар иҷлосияи 19-уми Шӯрои Олии ҶТ Пешвои миллат қайд намуда буданд, ки «Шакли мувофиқ ва боэътимоди, ки имрӯз ба шароити мушаххаси ҶТ ҷавоб медиҳад, ҷумҳурии президентӣ мебошад» ва ҳамин тавр низ шуд. Конститутсияе, ки ҳоло амал мекунад дар моддаи 1 қисми 2 пешбинӣ менамояд, ки шакли идораи ҶТ президентӣ мебошад. Ҳамин тариқ, 20 июли соли 1994 «Қонун дар бораи ислоҳоти конститусионӣ» қабул гардид ва дар ин қонун тарзи омода намудани лоиҳа ва қабулу интишори Конститутсия муайян гардида буд. Билоҳира, 6 ноябри соли 1994 бо роҳи райъпурсии умумихалқӣ Конститутсияи ҶТ қабул гардид. Маҳз ҳамин Конститутсия ифодагар ва эъморидавлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона гардида, муайян намуд, ки дар ҶТ халқ баёнгари соҳибхитӣ ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ мебошад. Бояд таъкид кард, ки ханӯз дар моддаи 1 Эълони истиқлолияти ҶШС Тоҷикистон давлати соҳибхитӣ, демократӣ ва ҳуқуқбунёд будани Тоҷикистон қайд гардида буд, вале ин меъёр он қадар таъминнагарӣ ин гуфтаҳо шуда наметавонист. Вале пас аз қабули Конститутсияи соли 1994 ин меъёрҳо ба таври расмӣ эълон гардида, дар моддаи 1 мустақам гардонид шуд. Дар партави Конститутсияи соли 1994 мамлакат дорои як қатор қонунҳои наву сарнавиштсоз гардид, ки муҳимтарин муносибатҳои ҷамъиятиро танзим менамоянд. Баъди он ки Конститутсия дар тарҳи нав соли 1994 қабул гардид, Пешвои миллат иброз доштанд, ки рӯзи 6 ноябри соли 1994 дар таърихи ҶТ як воқеаи бузург ба вуқӯъ пайваست. Халқи тоҷик дар таърихи ҷандинҳазорсолаи давлатдорӣ бори аввал Конститутсияи комили хешро қабул намуд. Ҳар як моддаи меъёри он баҳри хифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, густурдатар гардонидани пояҳои давлатдорӣ ва муҳайё намудани шароити зиндагии арзанда ва инкишофи озода барои ҳар як инсон бахшида шудааст.

То қабули Конститут-

сияи соли 1994 Тоҷикистон дар доираи Конститутсияи даврони Шӯравӣ фаъолият менамуд. Имрӯз ҳама мақомотҳои давлатӣ, шахсон мансабдор ва дигар шаҳрвандони одӣ аз доираи муқаррар намудани Конститутсия берун намебароянд ва фаъолияти онҳо маҳз аз ин Қонуни асосии давлат сарчашма мегирад. Агар ба таърихи ворид гардидани мафҳуми Конститутсия ба Тоҷикистон назар андозем, пас доништан зарур аст, ки ин мафҳум бори аввал пас аз Инқилоби октябр соли 1917 дар Россия ва барқарор гаштани ҳокимияти Шӯравӣ дар Осиёи марказӣ ворид гардидааст. Тоҷикистон ҳамчун узви соҳибхитӣ Шӯравии сотсиалистӣ Конститутсияи аввалини худро соли 1929 қабул кардааст. Пас аз он ки Тоҷикистон аз Ҷумҳурии мухтор ба Ҷумҳурии Иттифоқи Шӯравӣ Сотсиалистӣ мубаддал гардид 25 февралӣ соли 1931 Конститутсияи Ҷумҳурии Иттифоқи Шӯравӣ Сотсиалистӣ Тоҷикистон қабул гардид, ки ин як заминаи муҳими эҷоди қонунгузори нав маҳсуб меёфт. Конститутсияи соли 1937 бошад давраи гузаришро аз соҳти қуҳна ба соҳти сотсиалистӣ ба охир расида эълон намуд ва асосҳои ҷамъияти сотсиалистиро муқаррар намуд. Тибқи он ҳокимияти давлатӣ ба халқ тааллуқ дошт ва баъзе аз ҳуқуқи озодиҳои позитивии шаҳрвандон низ эълон гардида буд, вале бояд гуфт, ки маҳз дар ҳамин давра поймол гардидани ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд ва иҷро нагардидани қонуният ба ҷашм мерасид. Бо вучуди ин ҳама костагӣ Конститутсияи ҶШС Тоҷикистон (соли 1937) ташаккули асосҳои нави сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоиро муқаррар намуд. Бар ивази низомии мураккаби мақомоти намоёндагии ҳокимияти давлатӣ низомии нави нисбатан содда ва ошқоро ташкил гардид. Низомии қайдгардида дар Конститутсияи ҶШС Тоҷикистон соли 1978 бе тағйир боқӣ монд.

Ҳамин тариқ, пас аз соҳибхитӣ соҳибистиклол гардидани ҶТ қонуният хусусияти конститусионӣ гирифта, иҷроиши он ба тадриҷ устувор гардид ва мавқеи манзалаи худро дар ҷомеа пайдо намуд. Конститутсияи айни замон амалкунанда дар моддаи 10 пешбини менамояд, ки давлат ва

Миралӣ СОБИРОВ
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи судӣ ва назорати
прокурорӣ

ҳамаи мақомоти он, шахсон мансабдор, шаҳрвандон ва иттиҳодияҳои онҳо уҳдадоранд Конститутсия ва дигар қонунҳои ҷумҳуриро риоя ва иҷро намоянд. Аз ин рӯ, ҳар қадар солҳо моро аз қабули ин санади тақдирсоз дур бубарад ҳамон қадар аҳамияти он дар замони муосир мазмуну моҳияти навро касб менамояд ва ҳамчун ифодагари азму ирода ва нияту оромонҳои неки инсонӣ ва равшангари роҳи пешрафти ҳаёти ҷомеа мегардад. Дар воқеъ, ин Конститутсия аз Конститутсияҳои замони Шӯравӣ ба қул-лӣ фарқ дошта, дар он руҳҳои давлатдорӣ, таҳкими волоияти қонун, раванди демократикунонӣ, самтҳои фаъолияти давлат, баланд бардоштани шуури маърифати ҳуқуқии ҳар як шаҳрванд таҷассум гардидааст. Ин қонуни асосии давлат дар қисмати муқаддимаи зикр менамояд, ки халқи Тоҷикистон ҷузъи ҷудонашавандаи ҷомеаи ҷаҳонӣ ба ҳисоб рафта, худро дар назди наслҳои гузашта, ҳозира ва оянда масъул медонад ва баҳри соҳибхитӣ ва рушду нумӯи ин давлат фаъолият менамояд, зеро ин вазифаи муқаддаси ҳар як шаҳрванд ба ҳисоб меравад.

Конститутсия санаде мебошад, ки дурномаи инкишофи давлатро муайян мекунад ва он барои садсолаҳо қабул гардида дар он вазифа, мақсад ва пешрафти ҷомеа барои ояндаи дур муқаррар карда мешавад. Қисмати муқаддимаи Конститутсияро ба инобат гирифта, риоя ва иҷрои меъёрҳои ин қонуни асосии давлатро сарманшаи кори худ қарор медиҳем ва мадиёни ин ҳуҷҷати сарнавиштсоз мегардем ва бори дигар ба ҷаҳониён собит менамоем, ки рисолати таърихӣ ин миллат созандагист.

КОНСТИТУТСИЯ – ДАСТОВАРДИ

Киёмиддин
МАҲМАДАЛИЕВ
донишҷӯи соли 5

Пайдоиш ва инкишофи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо барпоёӣ ва ташаккули давлати миллии он алокаманд аст.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий, Пешвои миллат, Президент Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон кайд менамоянд: «Ҳадафи сиёсӣ мо барпо намудани давлати демократию ҳуқуқбунёд аст. Дар ин ҷода Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун санади воломакоми миллат ва шохсутуни устувори сулҳу ваҳдат, раҳнамои ҳамешагии мо ҳоҳад буд».

Қабули Конститутсия яке аз дастовардҳои бузурги даврони Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, ҳамчун санади меъёрӣ ҳуқуқӣ қувваи олии ҳуқуқӣ дорад. 6-уми ноябри соли 1994 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар раъйпурсии умумихалқӣ қабул гардид. Натиҷаи расмие раъйпурсии умумихалқӣ чунин буд: дар раъйпурсӣ 2535437 нафар ё ин ки 94,4% ширкат варзиданд. Ба тарафдорӣ он 2352554 нафар ё ин ки 87,59% овоз доданд. Бо ин натиҷа Конститутсияи ҶТ соли 1994 маъқул дониста шуда, ба амал даромад.

Конститутсияи ҶТ ҳуҷҷаи барномавие мебошад, ки дурнамои пешрафти давлати моро муайян мекунад. Дар он ҳадафҳо ва пешрафти ҷомеаву давлат барои даҳсолаҳо пешбинӣ мешавад. Бо қабули ин ҳуҷҷат дар ҷомеа дигаргуниҳои куллии соҳаҳои муҳталифи ҳаёти ҷамъиятиву давлатӣ, ислоҳоти иқтисодиву сиёсӣ ва иҷтимоиву фарҳангӣ оғоз гардида, самтҳои пешрафти давлат ва ҷомеа муайян карда шудаанд.

Принсипҳои сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ будани халқ, гуногунандешии сиёсӣ, арзиши оӣ будани ҳуқуқу озодиҳои инсон, ҷудо будани ташкилоти динӣ аз давлат, эътирофи шаклҳои гуногуни моликият, таҷзияи ҳокимияти давлатӣ, баробарҳуқуқии инсонҳо маҳз тавассути Конститутсия ба низомии ҳуқуқии кишвар ворид гардиданд.

Бо шарофати қабули моро чун субъекти комилҳуқуқи муносибатҳои байналмилалӣ шинохта, халқи тоҷикро чун мардуми бунёдкор, сулҳпарвар ва фарҳангӣ эътироф намуданд. Ин санади муқаддас ва тақдирсоз чун ҷарағи фурузон роҳи рушди давлати соҳибистиклоли тоҷик ва мардуми онро барои садсолаҳо мунаввар мекунад.

Конститутсияи ҶТ — қонуни асосии давлат, унсурҳои марказии низомии ҳуқуқии кишвар, заминаи эҷоди қонунҳои нав, муттаҳидкунандаи арзишҳои иҷтимоӣ, муайянсозандаи дурнамои пешрафти ҷомеа ва давлат мебошад.

Чумъа ОДИНАЗОДА
донишҷӯи соли 1

Конститутсия ҳамчун қонуни асосии давлати манфиатҳо ва иродаи халқ ё худ табақаҳои алоҳидаи ҷамъиятро ифода намуда, асосҳои муҳими

сохтори ҷамъиятӣ ва ташкили ҳокимияти давлатиро мустақкам менамояд. Ин ҳуҷҷати таърихӣ истиқлолияти давлатии тоҷиконро ба расмӣ дароварда, асосҳои сиёсӣ ҳуқуқӣ ва самтҳои асосии пешрафти инкишофи давлату ҷомеаро бо воситаи меъёрҳои ҳуқуқӣ муайян сохт.

Дар асоси моддаи 6-и Конститутсия халқ баёнғари соҳибхиятӣ ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ маҳсуб меёбад. Манбаи ҳокимияти давлатиро халқ ташкил медиҳад ва Конститутсия аз он халқ буда, барои халқ хизмат мекунад.

Боиси ҳушнудист, ки ҳамасола дар кишвари азизамон Рӯзи Конститутсия таҷлил карда мешавад, ки он баҳри баланд бардоштани ҳувияти миллий ва фарҳангии ҳуқуқии ҳар фарди кишвар нақши қалидиро иҷро менамояд.

Сарфароз аз онем, ки насли замони истиқлолем ва дар ҷунин Ватани орому озод умр ба сар мебарем. Орзуҳои худро дар тамоми самт амалӣ намуда, ҳокони саҳм гузоштан дар пешравии кишвари ба ҷон баробарамон ҳастем ва дар самт тамоми ҳастии худро сафарбар месозем. Мо насли озоди кишвар кӯшиш менамоем, ки қонунҳои кишварро риоя намуда, дар оромиву таъмини ҳуқуқу озодиҳои инсон дар ҷомеа сахми назарраси худро гузорем. 24-умин солгарди Конститутсияи ҶТ фархунда бод!

Тамиза САНГИНОВА
донишҷӯи соли 5

Мо мардуми Тоҷикистонро бахту саодати бузурге насиб гаштааст, ки нахуст раҳнамои роҳи дурахшонро дар сарвари Пешвои миллат дорем. Тахти роҳнамоии Пешвои муаззами миллат, миллати тоҷик аз парокандашавӣ наҷот ёфт ва 6-уми ноябри соли 1994 аввалин Конститутсияи давлати соҳибистиклоли худро тариқи

раъйпурсии умумихалқӣ қабул намуд. Конститутсияи ҶТ дар низомии ҳуқуқии кишвари маҳбӯб ифодаи қонунии худро пайдо намуд ва дар заминаи он давоми солҳои Истиқлолияти давлатӣ қонунҳо ва санадҳои дигари меъёрӣ ҳуқуқӣ қабул шуданд. Конститутсияе, ки ҳамчун санади меъёрию ҳуқуқӣ эътибори олии ҳуқуқӣ дорад ва арзиши олии миллат ҳисобида мешавад.

Пос нигоҳ доштани арзишҳои миллий ва риоя намудани меъёрҳои қонунгузорӣ вазифаи ҳар фарди кишвар ба ҳисоб рафта, масъулиятшиносӣ ва эҳтироми манзалати инсониро дар вучуди онҳо баланд менамояд.

Моро зарур аст, ки насли наврасу ҷавонро дар рӯҳияи баланди инсондӯстиву ватанпарастӣ тарбияву ҳидоят намуда, бо ин амаламон Истиқлолияти Ваҳдати миллиро ҳифз намоем, ба сӯи арзишҳои инсонӣ, ниҷатҳои хайру қорҳои созандагиву бунёдкорона қадамҳои устувор гузорем. Мо насли ҷавон бояд мисли шохобҳои як рӯд, муштҳои як даст, гулҳои як боғ

амал намуда, дар гулгулшукуфони кишвари маҳбӯбамон саҳмгузор бошем.

Неъматулло АМОНЗОДА
донишҷӯи соли 1

Истилоҳи Конститутсия маънои қонуни асосиро ифода менамояд. Конститутсия аз қалимаи лотинӣ гирифта шуда маъноаш сохт, муқаррарот, тасдиқ қардан мебошад. Қонуни асосист, ки қувваи олии ҳуқуқӣ дорад. Истилоҳи “конститутсия” дар Рими Қадим маълум буд, аммо дар он давр таърихӣ зери ин мафҳум баъзе санадҳои сиёсӣ ва ҳуқуқии шохон фаҳмида мешуданд. Масалан, конститутсияи императорҳо, ки моҳияти он аз тартиби вориси тахти шохӣ, усулҳо ва тарзи идоракунӣ давлат вобастаро муқаррар ва танзим менамуд. Конститутсия дар шакл ва мазмуни ҳозирааш 17-уми сентябри соли 1787 дар ИМА қабул гардида, соли 1789 қувваи қонунӣ гирифт ва ба амал даромад. Бо гузашти замони соли 1791 дар қитъаи Аврупо як қатор давлатҳо, аз ҷумла Фаронса ва Полша конститутсияҳои худро қабул намуданд. Қабули конститутсия дар давлатҳои муосир бо суръати баланд инкишоф ёфта, имрӯз аксарияти онҳо дорои чунин санади оӣ мебошанд. Конститутсия ҳамчун ҳуҷҷати ҳуқуқӣ ва сиёсӣ мазмуни ба худ хосро дорост. Одатан дар Конститут-

сия шакли давлатдорӣ, асосҳои сохтори конститутсионӣ, вазъи ҳуқуқии инсон ва шаҳрванд ва дигар масъалаҳои аввалиндарача дарҷ карда мешаванд.

Тоҷикистон таърихи бой ва ғани дошта, дар ин муддат панҷ маротиба Конститутсия қабул намудааст, ки чор маротибаи он дар ҳаёти ИҶШС қарор дошт. Пас аз соҳиб гардидан ба Истиқлолияти давлатӣ 6-уми ноябри соли 1994 бо роҳи раъйпурсии умумихалқӣ Конститутсияи ҷумҳурии соҳибистиклоли мо қабул карда шуд, ки имрӯз мо 24-умин солгарди онро таҷлил менамоем. Конститутсияи ҶТ эътибори олии ҳуқуқӣ дорад ва меъёрҳои он мустақиман амал мекунад. Шаҳрвандон, шахсон ҳуқуқӣ ва ашхоси мансабдор вазифадоранд, ки Конститутсия ва қонунҳои ҷумҳуриро риоя ва иҷро намоянд. Кайд қардан ба маврид аст, ки тамоми қонунҳо, кодексҳо, санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ аз Конститутсия сарчашма мегиранд. Ҳамон тавре ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий — Пешвои миллат, Президент ҶТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон кайд намудаанд: “Конститутсияи ин шаҳодатномаи давлат аст”.

Меъёрҳои Конститутсия натавонанд дар соҳаи ҳуқуқи конститусионӣ, балки дар тамоми соҳаҳо ба мисли маъмурий, муҳофизатӣ, экологӣ, соҳибқорӣ, оилавӣ ва ғ. мавриди истифода қарор дода мешавад. Сарфи назар аз он, ки Конститутсия ҳақман аз баъзе қонунҳо ҳурд аст, аммо омода намудани он қори саҳл нест. Масалан, барои қабули Конститутсияи соли 1994 комиссияи босалоҳият муддати дароз фаъолият бурда-

аст. Он аз 10 боб ва 100 модда иборат буда, се маротиба ба он тағйиру иловаҳо ворид карда шудааст. Конститутсияи ҶТ натавонанд дар дохили кишвар, балки дар арсаи байналмилалӣ ба сифати панҷгонаи конститутсияҳои демократии дунё шомил гардидаву ҷойгоҳи махсуси худро дорад. Мо ҷавонони кишвар аз ин ифтихор намуда, кӯшиш ба ҳарч медихем, ки сахми арзишманди худро дар пешрафти Ватани азизамон гузорем ва қонунҳои кишварро софдилонан иҷро намуда, манфиатҳои миллиро ҳифз менамоем.

Амонбой АМОНОВ
донишҷӯи соли 1 (МБХ)

Ҳамасола санаи 6-уми ноябр барои мардуми тоҷик як рӯзи фараҳманд ва бошукӯҳ аст. Зеро бисту чор сол муқаддам дар ҳамин рӯзи басо муҳим бо роҳи раъйпурсии умумихалқӣ дар

диёри сулҳободу сулҳпарварамон Конститутсияи ҶТ қабул гардид. Ин сана барои мардуми тоҷик як санаи таърихӣ буда, дар худ сарнавишти имрӯзу фардои давлатамонро таҷассум менамояд.

Осудагии замона аз қонун аст,

Иқболи нақъ ҳамеша дар афзун аст.

Эй дӯст, биё, меҳру муҳаббат варзем,

Сарсазии мо зи номи Сарқонун аст.

Конститутсияро қонуни бахт, қонуни ҳақиқат менамояд. Конститутсия сарчашмаи олии меъёрҳои ҳуқуқӣ мебошад. Конститутсия маънои барпо намудан, бунёд гузоштан, таъсис доданро ифода менамояд.

Конститутсияи ҶТ қонуни асосии давлат буда, асосҳои сохти ҷамъиятӣ ва иқтисодии мамлакат, шакли идоракунӣ, сохтори давлатӣ ва вазъи ҳуқуқии шахсро аниқ менамояд.

Ҳар сатри ин санад замиаи бахту саодати халқ аст. Аз ин рӯ, мардуми мо ин ҳуҷҷати бузургро ҳақиқати зиндагӣ, шохиктоби бахти худ меҳисобанд.

Баъд аз соҳибистиклол гардидани Тоҷикистон дар давлат барои қабули санаде зарурат пайдо шуд. Воқеан, барои дар давлат муайян сохтани низомии ягонаи сиёсӣ, ба низом овардани муносибатҳои ҷамъиятӣ, таъмини ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд санаде лозим буд, ки ҳамаи онро фарогир бошад. Бо ин назардошт халқи сарбаланди тоҷик Конститутсияи худро қабул намуд.

Аз дебоҷаи он бармеояд, ки халқи тоҷик дар ҳақиқат мардуми сулҳпарвару сулҳҷӯӣ буда, барои миллати тоҷик сулҳу субот, оромии кишвар, ваҳдати миллий аз ҳама боло меистад. Пеш аз ҳама барои таъмини соҳибхиятӣ давлат ва пойдоии истиқлолияти миллий беш аз пеш заҳмат мекашанд. Миллати тоҷик озодӣ ва ҳуқуқи ҳар шахсро муқаддас шуморида, ба он ҳама неъматҳои бебаҳое, ки миллати тоҷик дар тӯли чандин давраҳои таърихӣ ба даст овардааст, эҳтиром мегузорад.

Ин санади тақдирсоз ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрвандро

ҳифз намуда, таъмини онро вазифаи аввалиндарачаи худ медонад ва боби дууми он ба ҳамин мавзӯ бахшида шудааст.

Конститутсия қувваи баланди юридикӣ дошта, риоя намудани он, эътироф ва эҳтиром қардани ҳуқуқҳои инсон

ДАВЛАТИ СОҲИБИСТИҚЛОЛ

ва шаҳрванд вазифаи ҳар шахс мебошад. Дар сурати итоат накардан ба қонунҳо ва санадҳои қабулшуда шахс ба ҷавобгарӣ кашида мешавад.

Қабули ин санади воқеан муҳим барои миллати тоҷик рӯйдоди таърихӣ буд, ҳафт ва меҳонад.

Оятулло ЮСУПОВ
донишҷӯи соли 1

Пешрафти ҳаёти ҷомеа талаб менамояд, ки ба меъёрҳои қонунҳои амалкунанда тағйироту иловаҳо ворид карда шаванд. Тавре Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олӣ аз 4 апрели соли 2003 иброз намудаанд: «... меъёрҳои Конституция бояд ба инкишофи равандҳои демократӣ дар ҷомеа ва танзими муносибатҳои нави иқтисодӣ мусоидат намояд». Бо ин назардошт, як гурӯҳ аз вакилони Маҷлиси Олиӣ ҚТ барои ворид намудани тағйироту иловаҳо ба Конституция бо ташаббус баромад намуданд. Ин пешниҳоди намоёндогони халқ, иборат аз хифзи арзишҳо ва дастовардҳои буданд, ки дар зарфи солҳои 1992-2003 ба даст омаданд. Дар тағйири иловаҳо масъалаҳои арзиши Олӣ эътироф намудани ҳукуку озодиҳои инсон ва шаҳрванд, муҳлати ваколати Президент 7 сол ва на бештар аз ду муҳлат пай дар пай адои вазифа намудани ӯ, муҳлати ваколатҳои судьяҳо аз 5 сол ба 10 сол дароз карда шуд ва дигар масъалаҳои рабар мегирифт.

Бори дуюм 22 июни соли 2003 ба 56 моддаи Конституцияи ҚТ тағйири иловаҳо ворид гардиданд. Халқи Тоҷикистон амалан ихтиёри давлатдориро ба даст гирифта, асосҳои ҳукуки барпо намудани давлати соҳибистиқлоли демократӣ, ҳукукбунёд, дунявӣ ва ягонаро гузошт.

Тағйири иловаҳои сеюм ба Конституция дар он мебошад, ки рушди устуворе босуботи ҷомеа, бахусос ҷомеаи муосир Тоҷикистон тақозо менамояд, ки меъёрҳои Конституция пайваста тақмил дода шаванд. Тақмили меъёрҳои Конституция дар нақшаи худ талаб менамояд, ки қонунгузории амалкунанда низ тақмил ёбад. Инчунин бо дарназардошти рушди забони давлатӣ, байнобағии қоидаҳои нави имлои забони тоҷикӣ, ки бо қарори Ҳукумати ҚТ аз 4-уми октябри соли 2011, №458 тасдиқ шудааст, зарурат пеш омадааст, ки матни Конституцияи ҚТ, истилоҳҳо ва ибораҳои калимаҳои он мукамал гардонидани шуда,

вожаву таркиботи тибқи меъёрҳои он дақиқ навишта шаванд. Зарурати дигари ворид намудани тағйири иловаҳо ба Конституцияи ҚТ ин ба ҳам мутобиқ намудани меъёрҳои Қонуни асосӣ ба истилоҳу меъёрҳои санадҳои ҳукуки байналмилалӣ мебошад. Ин тағйиротҳои Конституция барои рушди бемайлони соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҷомеа мусоидат мекунад.

Шаҳром САҲОЕВ
донишҷӯи соли 1 (ТХМҚ)

Конституция ба сифати бахтномаи миллат шинохта шуда, заминагузори ҳамаи сарчашмаҳои ҳукук ба ҳисоб меравад. Ҳангоми қабули Конституция дар кишвар вазият ноором буд, аммо бо баробарии қабули он дар ҷомеа давра ба давра оромӣ ба вуҷуд омад.

Яке аз масъалаҳои, ки дар

ин сарчашмаи ҳукукӣ дарҷ ёфтааст, қарорҳои ҳукуку озодиҳои инсон ва шаҳрванд ба ҳисоб меравад. Конституция ба ҳукуку озодиҳои инсон ва шаҳрванд ҳело таъсири мусбат расонид. Дар замони муосир ҳукукҳои инсон ва шаҳрванд масъалаи муҳим ва марказӣ ба ҳисоб меравад, аз ин хотир дар адабиёти ҳукукӣ ва қонунҳои давлат ба ин масъала фаслҳо ё бобҳои алоҳида бахшида шудаанд. Дар Конституцияи ҚТ ҷун қонуни асосӣ боби алоҳида, яъне боби дуюм ба ҳукук, озода ва вазифаҳои асосии инсон ва шаҳрванд бахшида шудааст. Зеро қарорҳои ҳукуку озодиҳои инсон ва шаҳрванд шартҳои асосии зисту фаъолияти ҳар сокини сайёра ва аломати асосии давлати ҳукукбунёд ба ҳисоб меравад. Аз ин рӯ, ягон давлати ҷаҳон наметавонад аз риояи талаботи ҳукуки фитрӣ ва байналхалқӣ саркашӣ намоад.

Дар моддаи 14-уми ин бахтнома омадааст, ки ҳукуку озодиҳои инсон ва шаҳрванд ба воситаи Конституция, қонунҳои ҷумҳурӣ ва санадҳои ҳукуки байналмилалӣ, ки аз тарафи Тоҷикистон эътироф шудаанд хифз мегардад.

Дар маҷмӯъ, эътироф ва хифзи ҳукукҳои инсон яке аз масъалаҳои меҳварии Конституция ба ҳисоб рафта, ғувоҳӣ аз давлати демократӣ ва ҳукукбунёд будани Тоҷикистонро меҳад.

Исломҷон ЗИЁВАДДИНОВ
донишҷӯи соли 3

Барпо намудани ҷомеаи ҳукукбунёд ин ормони ҷандинасраи халқи тоҷик буд, ки маҳз бахри амалӣ гардидани он ҳазорҳо фарзандони фар-

зонаи миллат қонфидой намудаанд. Хушбахтона, пас аз ба даст овардани Истиқлолияти давлатӣ ин ормонҳо амалӣ гардиданд. Баъди ба даст овардани ин дастоварди беназир, дар кишвар вазии сиёсӣ, ҳолати ҳукуки инсон ва шаҳрванд дар вазияте қарор дошт, ки ягон мақомоти давлатӣ наметавонист онҳоро танзим ё ба тартиб дарорад. Ин ҳолатҳои зикршуда барои мардуми тоҷик ноумеди аз зиндагӣ ва зарбаи сахт барои пешравии иқтисодиёти давлат гардид. Боиси хушнудист, ки мардуми тоҷик бо раҳнамоӣ ва қонфидоҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон тақдирӣ минбаъдаи хешро бо дастони худ навиштанд. 6-уми ноябри соли 1994 бо тариқи раъйпурсии умумихалқӣ бо як овоз Конституцияро қабул намуданд ва онро метавон бахтномаи миллат ном бурд. Зеро Сарвари давлат қайд кардаанд: «Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити низои байни тоҷикон таҳия ва қабул шудааст. Аз ин ҷиҳат, вазифаи аввалиндараҷаи он таъмини оштии миллӣ ва сулҳи тоҷикон буд. Аз ин нуқтаи назар Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дарвоқеъ ҳуҷҷати созиши иҷтимоӣ ва заминаи ҳукуки таъмини сулҳи тоҷикон гардид».

Конституция ин қонуни асосии давлат мебошад, ки дар он шакли фаъолияти ҳокимияти давлатӣ, ҳукуку озодиҳои инсон ва шаҳрванд дарҷ гардиданд. Аз он ҷумла, Конституцияи ҚТ инсон ва ҳукуку озодиҳои ӯро ҳамчун арзиши Олӣ эътироф карда, масъулияти таъмини онро ба зиммаи мақомоти давлатӣ воғузор кардааст ва ҳимояи ҳукуку озодиҳои инсонро ҳамчун маҳаки марказӣ танзим менамояд.

Конституцияи ҚТ дар як шароити ниҳоят вазнини ҳаёти сиёсии кишвар қабул шудааст. Новобаста аз ин, аз тарафи мутахассисони варзида ва ташкилотҳои байналмилалӣ мавриди омӯзиш қарор дода шуда, он дар радиҳои конституцияҳои бехтарини ҷаҳон ҷой дода шудааст, ки ин боиси ифтихори мо мебошад.

Бахтиёр ПИРЗОДА
донишҷӯи соли 5

Дар таърихи инкишофи ҳар як миллат воқеиятҳои таърихӣ рух медиҳанд, ки онҳо асос барои бунёди давлатдорӣ миллӣ шуда метавонанд. Санаи 6-уми ноябри

соли 1994 барои тамоми мардуми шарафманди тоҷик яке аз санаҳои тақдирсози миллат мебошад, зеро маҳз дар ҳамаи рӯз бо роҳи раъйпурсии умумихалқӣ Конституцияи ҚТ қабул гардидааст, ки инак 24-сола мегардад. Мардум бо қамолӣ ифтихор ҳамасола 6-уми ноябрро ҳамчун рӯзи қабули Конституцияи ҚТ қайд менамоянд. Конституция ҳуҷҷати ҳукукӣ, сиёсӣ, барномавӣ, стратегӣ буда, дурнамои рушди минбаъдаи ҷомеаи муайян мекунад.

Боиси ифтихор аст, ки ин ҳуҷҷати тақдирсоз аз ҷониби қоршиносони байналхалқӣ дар шумори панҷ Конституцияи бехтарину мардумитарин давлатҳои узви САҲА номбар гардид, ки ин аз таърибаи қонунҷодкунӣ халқи қуҳанбунёди тоҷик дарак медиҳад.

Конституцияи нави амалкунандаи ҚТ аз конституцияҳои қаблӣ қуллан фарқ дошта, меъёрҳои он муваққатан амал намуда, ба стандартҳои санадҳои меъёрии ҳукуки байналмилалӣ ҷавобгӯ мебошад.

Дар Конституция масъалаҳои муҳимтарини давлатдорӣ, ба монанди муайян кардани шакли идораи давлатӣ, шакли сохтори марзӣ-давлатӣ, моҳият ва таъиноти рамзҳои давлатӣ, эътирофи инсон, ҳукуку ва озодиҳои он ҳамчун арзиши Олӣ ва аз тарафи давлат риоя ва хифз гаштани ҳукуку озодиҳои инсон ва шаҳрванд, эълон кардани соҳибхотирӣ халқ ва шаклҳои амалӣ гардидани он, ташкили ҳокимияти давлатӣ дар асоси таҷзияи он ба се шоха, муайян кардани сиёсати сулҳҷӯёнаи ҳориҷии Тоҷикистон ғуноғуншакли моликият ва қарорҳои баробарии ҳама дар назди қонун ва суд ва ғайраро дар худ инъикос намудааст.

Мусаллам аст, ки бо инкишофҳои муносибатҳои нави ҷамъиятӣ, мукамалгардонии низоми қонунгузорӣ ва дигар амалҳои тақозо менамояд, ки мо ба Конституция тағйири иловаҳо ворид намоем. Маҳз дар ин замина 26-уми сентябри соли 1999, 22-уми июни соли 2003 ва 22-уми майи соли 2016 ба тариқи раъйпурсии умумихалқӣ ба Конституцияи ҚТ тағйири иловаҳо ворид карда шуданд.

Пас ҳар як фарди тоҷик бояд имрӯз ифтихор аз он кунад, ки Конституцияе, ки дар асоси яқдиль қабул намудем ба боварӣ ғуфтан мумкин аст, ки ба он ҳадафҳое, ки доштем расидем ва ҷавобан дар ин замина ҳар яки мо уҳдадорем

онро ҳамеша риоя ва хифз намоем.

Рачабалӣ ТУРДИЕВ
донишҷӯи соли 1

Аввалин давраи инкишофи конституционӣ аз охири асри XVIII оғоз ёфта, то анҷомёбии Ҷанги Якуми Ҷаҳон давом кардааст. Давраи аввали инкишоф давраи бунёд ва муваққатаншавии синфи буржуазӣ дар давлатҳои пешрафтаи Аврупо ва Америка ба шумор меравад. Дар ин марҳила ИМА ва Фаронса Конституцияҳои худро қабул намуданд ва баъдан Полша, Венесуэла, Белгия, Канада, Австралия ва дигар давлатҳо ба онҳо пайравӣ намуданд. Дар онҳо бештар ба ҳукукҳои фитрии инсон таваҷҷуҳ дода мешуд.

Давраи дуюми инкишофи конституционӣ — ду ҷанги ҷаҳонӣ дар бар мегирад, яъне аз оғози Ҷанги Якуми Ҷаҳон то анҷомёбии Ҷанги Дуюми Ҷаҳон. Хусусияти асосии ин давра дар он аст, ки пас аз ғалабаи инқилоби октябр як типӣ нави давлатдорӣ — сотсиалистӣ ба вуҷуд омада, 10 июли соли 1918 дар Россия Конституция қабул карда мешавад, ки дар самти пешрафт ва демократикунӣ ҷомеа нақши боризро иҷро намуд. Баъдан, Германия, Испания, Миср, Таиланд, Эфиопия низ ҷунин санадҳои худро қабул намуданд. Дар давраи маъмур аҳамияти аввалиндараҷа ба демократикунӣ ҳокимияти давлатӣ ва ҳолати ҳукуки шахс, тағйирот дар соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва сиёсии ҷомеа, муваққатан намудани принципи сулҳҷӯёна дар сиёсати дохилию ҳориҷии давлатҳо дода мешуд.

Давраи сеюми инкишофи конституционӣ аз анҷоми Ҷанги Дуюми Ҷаҳон оғоз ёфта, то охири солҳои 80-уми асри XX давом меёбад. Хусусияти давраи сеюм дар он аст, ки баъд аз Ҷанги Дуюми Ҷаҳон, ҷаҳони дуқутба ба вуҷуд омад. Дар натиҷа, ҷаҳон аз ду қутб идора карда мешуд, яке сотсиализм ва дигаре капитализм, ки бо ҳам рақобат доштанд. Дар натиҷаи ин рақобатҳо зидда аз 130 давлат аз тобеияти муваққатаншавӣ озод шуда, соҳибии Конституцияи худ гаштанд.

Конституцияи ҚТ дар байни дигар конституцияҳои давлатҳои дунё маъкеи назаррасро доро мебошад.

24-умин солгарди бахтномаи миллат — Конституцияи ҚТ-ро ба тамоми мардуми шарафманди тоҷик самимона табрику шодбош менамоям.

Таҳияи
Некрӯз САҲАРАЗОДА

КОНСТИТУТСИЯ – ЗАМИНАИ ЭЪМОРИ ҚОМЕАИ ШАҲРВАНДӢ

Сафаргул ШОКУЛОВА
ассистенти кафедраи ҳуқуқи
судӣ ва назорати прокурорӣ

Дар саҳифаҳои таърихи давлатдорӣ миллии тоҷикон 6-уми ноябри соли 1994 бо ҳарфҳои “заррин” сабт шудааст. Зеро мардуми куҳанбунёду сарбаланди тоҷик бори аввал ба тариқи раъйпурсии умумихалқӣ якдилона ҳуҷҷати муқаддастарини таърихӣ худро, ки муайянкунандаи шохроҳи ҳаёти ҳар як давлату миллат ва қомеаи мутамаддину мамолики муттарақӣ ба ҳисоб меравад, яъне Конститутсияи худро қабул кард, ки беҳтарин дастоварди даврони соҳибистиклолӣ ба ҳисоб меравад.

Зарурати асосии қабули ин ҳуҷҷати муҳими сиёсии давлат пеш аз ҳама, ин ба даст овардани истиқлолият буд. Чунки ҚТ баъди ба даст овардани истиқлолият (9 сентябри соли 1991) ҳамчун давлати соҳибхитёр аз ҷониби тамоми давлатҳои ҷаҳон пазируфта шуд. Аз ин рӯ, санади ягонаи асосие лозим буд, ки тамоми паҳлуҳои муҳими ҳаёти ҷамъиятӣ ва давлатдориро ба танзим дарорад. Чунки ҳалки тоҷик наметавонист, ки он ҳама ҳадафу ормонҳои миллии худро тавассути

конститутсияҳои пешин амалӣ намояд. Воқеан ҳам, қабули ин санади асосӣ натиҷаи хирад ва заковати азими халқи Тоҷикистон аст, зеро иродаи ҳамаи мардуми тоҷик буд, ки имрӯз давлати моро дар арсаи байналҳақӣ ҳамчун давлати соҳибхитёру ҳуқукбунёд, демократию иҷтимоӣ ва ягона мешиносанд ва мавқеи давлати мо ҳангоми ҳаллу фасли масъалаҳои муҳимтарини глобалӣ ба инобат гирифта мешавад.

Бояд дар назар дошт, ки Конститутсияи ҚТ ҳислати олии ҳуқуқӣ дошта, меъёрҳои он бевосита амалӣ мешаванд, ки инро метавонем тавассути мазмуни меъёри ҳудди Конститутсия муқаррар намоем: “Конститутсияи ҚТ эътибори олии ҳуқуқӣ дорад ва меъёрҳои он мустақиман амал мекунанд...” (моддаи 10 Конститутсия). Дар баробари ин дар низоми мартаботие, ки дар ҚЧТ “Дар бораи санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ” оварда шудааст, Конститутсия дар ҷойи аввал меистад. Аз таҳлили ҳудди Конститутсия ва қонунҳои номбар-

шуда бармеояд, ки ҳамаи санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқие, ки қабул мешаванд бояд ба Конститутсия мутобикат дошта бошанд, дар сурати баръакс афзалият ба меъёрҳои Конститутсия дода мешавад.

Аз рӯи сохтор Конститутсияи амалкунанда аз дебоча 10 боб ва 100 модда иборат буда, дар ҳудди тамоми ғоя ва мақсаду мароми миллии халқи тоҷикро ифода намудааст, ки аз ҳудди дебочаи ин санади олии ҳуқуқӣ бармеояд. Муҳимтарин дастоварде, ки дар конститутсияи соҳибистиклол мо ба даст овардем ин эътирофу риоя ва ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд мебошад. Боби 2 Конститутсияи ҚТ бевосита ҳуқуқи озоӣ ва вазифаҳои инсон ва шаҳрванд номгузори карда шудааст, ки моддаҳои 14 то 47-ро дарбар мегирад. Бояд қайд кард, ки Конститутсияи тамоми ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрвандро қафолат дода, механизми ҳифзи онҳоро муайян кардааст. Аз он ҷумла, ҳуқуқи озодиҳои табиӣ: ҳуқуқ ба ҳаёт (моддаи 18), ҳуқуқ ба

қафолати ҳифзи судӣ (моддаи 19), ҳуқуқ ба дахлнопазирӣ манзил (моддаи 22) ва ғайра; ҳуқуқ ва озодиҳои сиёсӣ: ҳуқуқи иштирок дар идоракунии қорҳои давлатӣ (моддаи 27), ҳуқуқи муттаҳид шудан (моддаи 28) ва ғайраҳо; ҳуқуқ ва озодиҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ. Дар баробари ин, ҳифзи онҳоро қафолат додааст, ки ин аз мазмуни моддаи 14 бармеояд: “Ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд ба воситаи Конститутсия, қонунҳои ҷумҳурӣ ва санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки аз тарафи Тоҷикистон эътироф шудаанд, ҳифз мегардад”.

Аз ин бармеояд, ки дар Конститутсияи ҚТ меъёрҳои зиёде вобаста ба риоя ва ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон бахшида шудааст. Агар ба таври дигар ғеъм, аз ҷор се ҳиссаи моддаҳои он баҳри ҳимояву риояи ҳуқуқи инсон ва шаҳрванд равона карда шудааст.

Дар баробари муайян намудани ҳуқуқи озодиҳои Конститутсияи вазифаҳои асосии инсон ва шаҳрвандонро муайян кардааст, ки инҳоянд: риояи Конститутсия ва қонунҳо, эътироми ҳуқуқи озодиҳои дигарон (моддаи 42 Конститутсия), ҳифзи Ватан ҳимояи манфиатҳои давлат (моддаи 43 Конститутсия), ҳифзи табиат ва ёдгориҳои таърихӣ фарҳангӣ (моддаи 44 Конститутсия) ва супоридани андоз ва дигар пардохтҳои, ки қонун муайян кардааст (моддаи 45 Конститутсия).

Бо назардошти ҳамаи ин, имсол мо 24-солагии ин санади муҳими таърихӣ амонро мутантан дар фазои сулҳу субот ҷашн мегирем. Гарчанде ин 24 сол дар назди саҳифаҳои таърих на он қадар соли зиёд бошад ҳам, лекин бо итминон гуфта метавонем, ки имрӯз ин санади тақдирсоз ба пуррагӣ рисолати таърихӣ худро анҷом додааст. Маҳз баракати ин санад аст, ки пояҳои давлатдорӣ миллати тоҷик мустаҳкам аст. Аз ин рӯ, ин ҳуҷҷат барои мардуми тоҷик ҳамчун санади тақдирсоз ба ҳисоб меравад.

САНАДИ ТАҚДИРСОЗИ МИЛЛАТ

Конститутсияи ҚТ муҳимтарин санади меъёрӣ-ҳуқуқиест, ки тамоми қонунҳои давлат аз он сарчашма гирифта, дар асоси он эҷод ва қабул мегарданд. Конститутсия санади олии ҳуқуқӣ буда, он натиҷаи рушди ҷамъиятӣ сиёсии ҷумҳурӣ, сохтори ҷамъиятӣ ва давлатӣ, вақолатҳои мақомоти олии ҳокимият, асосҳои ташкил ва тарзу усули идоракунии давлатӣ, фаъолияти ҳокимияти давлатӣ, принципҳои асосии интихоботӣ ва ҳолатҳои ҳуқуқии инсон ва шаҳрвандро дар ҳудди ифода кардааст. Конститутсия арзиши олии миллат ҳисобида мешавад. Бо шарофати қабули Конститутсияи ҚТ чун субъёки комилҳуқуқи муносибатҳои байналмилалӣ эътироф гардида, халқи Тоҷикистонро чун мардуми бунёдкор, сулҳпарвар ва фарҳангӣ шинохтаанд. Ин санади муқаддас ва тақдирсоз чун ҷароғи фурузон роҳи рушди давлати соҳибистиклоли тоҷикон ва мардуми онро барои садсолаҳо мунаввар мекунад.

Санаи 20 июли 1994 Қонун ҚТ «Дар бораи ислоҳоти конститутсионӣ дар ҚТ» қабул гардид, ки он тартиби қабул ва мавриди амал қарор додани Конститутсияро муайян муқаррар менамуд. Санаи 6 ноябри соли 1994 тавассути овоздиҳии умумихалқӣ Конститутсияи ҚТ қабул гардид. Конститутсияи ҚТ аз 10 боб ва 100 модда иборат буда, дар ҳудди моҳияти иқтисодӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва ҳуқуқии давлату қомеаро ифода менамояд.

Конститутсияи ҚТ ба мисли конститутсияҳои давлатҳои дигари дунё бо пешрафти қомеа, дигаргунҳои сифатии ҳаёти қомеа, дар раванди ислоҳоти сиёсӣ иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ ва ҳуқуқӣ тағйир меёбад, ба он меъёрҳои ҷавобгӯи муносибатҳои нави ҷамъиятӣ илова карда мешаванд. Тавре ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд намудаанд: «Ҳадафи сиёсии мо барпо кардани давла-

ти демократию ҳуқуқбунёд аст. Дар ин ҷода Конститутсияи ҚТ ҳамчун санади воломақоми миллат ва шохсути устувори сулҳу ваҳдат, роҳнамои ҳамешагии мо хоҳад буд». Қабули Конститутсияи яқе аз дастовардҳои бузурги даврони Истиқлолияти давлатии ҚТ буда, ҳамчун санади меърии ҳуқуқӣ эътибори олии ҳуқуқӣ дорад.

Хулоса, Конститутсия фароғири тамоми арзишҳои байналмилалӣ ва мутобик ба анъанаву суннатҳои мардуми тоҷик буда, ҳамаи меъёрҳои он ифодакунандаи мақсад, вазифа, ҳадаф ва орзуи деринаи халқамон ба ҳисоб меравад. Меъёрҳои он ба ташаккули соҳаҳои ҳуқуқӣ ва тақмили қонунгузори кишвар мусоидат намуда, дар низоми соҳаҳои ҳуқуқ ва қонунгузори мавқеи назаррас доранд. Мавқеи меъёрҳои Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар низоми соҳаҳои ҳуқуқ ва қонунгузори кишвар басо муҳим ва аввалиндараҷа мебошанд, зеро таҳкурсии

Наргис ОШУНОВА
мудирӣ кабинети кафедраи
ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурорӣ

тамоми қонунҳо ва заминаи пайдоиши соҳаҳои ҳуқуқ аз меъёрҳои Конститутсияи вобастагӣ дорад.

Фаридун БОБОХОНОВ
донишҷӯи соли 5
факултети ҳуқуқшиносӣ

до шудааст. Оё меҳохед, ки ба ин савол ҷавоб гиред? Пас ба хондани мақола идома диҳед!

Пеш аз ҳама бояд қайд намуд, ки инсон ва шахрванд ҳамчун субъекти асосии муносибатҳои ҷамъиятӣ, имрӯзҳо дар ҷумҳурӣ дар ҳама самтҳои фаъолият дорои ҳуқуқи озоидихоӣ худ мебошанд, ки маҳз ҳамин ҳуқуқи озоидихо боиси ҳаёти озоиштаи ҳар як шахс гардида, ба ташаккули равиҳои онҳо мусоидат менамоянд. Ин самтҳо, метавонанд самтҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, иттилоотӣ ва монанди инҳо бошанд. Аммо новобаста аз самтҳо-

шофи озодона ноил шуда метавонанд, ки ҳаёт, кадр ва номуси ӯ дахлнопазир бошад ва касе натавонад, ки ба ин арзишҳои бебаҳои ӯ мудоҳила намояд. Мудоҳила карда накардан ба ҳаёти шахс, эҳтиром кардан ва арҷ гузоштан ба кадр кимат ва номуси шахс, худ қисмате аз ҳаёти озоишта ба ҳисоб меравад.

Нобаробарӣ ва бартариатдихии ноодилона метавонад ба ҳаёти озоиштаи дигарон таъсири манфӣ расонида, ба он ҳалал ворид намояд. Маҳсусан, нобаробарии зану мард дар муносибатҳои оилавӣ ба носолимии оила оварда мера-

яти калонро соҳиб аст. Зеро шахс қисмате аз ҳаёти ботинию пасипардагии худро маҳз тавассути суҳан кардан зоҳир менамояд. Бинобар ин, озоидии суҳан яке аз қафолатҳои муҳими конститутсионии шахс ба ҳисоб меравад, ки онро моддаи 30-и Конституция муқаррар кардааст. Инкишофи нутқ, суҳан кардан омилҳои асосии мусоидаткунандаи ҳаёти озоиштаи ҳар як шахс мебошанд.

Озоидии ақди никоҳ яке аз омилҳои асосии ташкили ҳаёти озоишта ба ҳисоб рафта, қафолати дигари конститутсионии шахс мебошад, ки

Алиҳмад ЁРАҲМАДОВ
ассистенти кафедраи
психологияи факултети
фалсафа

КОНСТИТУТСИЯ – КАФИЛИ ҲАЁТИ ОЗОИШТА ВА ТАШАККУЛИ РАВИИИ ШАХС

Имрӯзҳо барои ҳар як тоҷику тоҷикистонӣ боиси ифтихор аст, ки дар ҷунин як кишвари тинҷу ором зиндагӣ карда, ҳаёти озоиштаеро ба сар мебаранд. Таърих миллионҳо халқу миллатҳое-ро медонад, ки ҳаёти зисти имрӯзаи Тоҷикистони моро орзу мекарданд. Аз ин рӯ, ҳар як шахрванди банангу ори кишварро мебошад, ки аз ин тинҷию озоиштагӣ шукргузори карда, баҳри пасдорӣ он тамоми саъю талоши худро дарёғ надоранд.

Дар мақолаи мазкур, мо мақсад гузоштем, ки атрофи ҳуҷҷати сарнавиштсозе ибрази андеша намоем, ки дар мавҷудият ва пасдорӣ ҳаёти озоиштаи ҳар як шахс нақши беназир гузошта, ба худташаккулдихии ӯ мусоидат менамояд. Ин ҳуҷҷатест, ки аз як тараф муаррифгари Ҷумҳурии Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ буда, аз тарафи дигар таъминкунанда ва пасдорандаи ҳаёти орому озоиштаи мо мебошад. Ин ҳуҷҷат моро аз беморӣ, бекорӣ, хорию нодорӣ, нодонӣ, беманзилию оворагардӣ нигоҳ дошта, ҳам ҳуди мо ва ҳам тамоми ҳуқуқи озоидихоӣ моро кадр карда, афзалият додааст ва барои ҳар яки мо ҳаёти шоистаю озоиштаро қафолат дода, заминаи асосии ташаккули равиҳои онҳо ба ҳисоб меравад.

Хонандаи азиз! Шояд Шумо аллакай дарк карда бошед, ки суҳан атрофи қадом ҳуҷҷати сарнавиштсоз меравад. Бале, гумони Шумо дуруст аст. Ин ҳуҷҷате, ки қафолатдихандаи ҳаёти орому озоиштаи ҳар яки мо мебошад, Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Аммо ҷи гуна як ҳуҷҷат, аниқтараш як китоб метавонад, ки дар мавҷудият ва пасдорӣ ҳаёти озоишта ва ташаккули равиҳои онҳо нақш дошта бошад?

Хонандаи азиз! Агар Шумо то ба ин ҷо хонда омада бошед, пас маълум аст, ки ин савол дар зехни Шумо низ пай-

яшон ҳар яке аз ин ҳуқуқи озоидихо метавонанд ба ҳаёти равиҳои шахс таъсири мусбӣ расонанд. Аз ин ҷо, агар фароҳамоварандаи ҳаёти озоишта ва мусоидаткунандаи ташаккули равиҳои ҳар як шахс ин ҳуқуқи озоидихоӣ ӯ бошад, пас қафолатдихандаи ин ҳуқуқи озоидихо ҷи ба ҳисоб меравад? Албатта, Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳуқуқи озоидихоӣ қафолатдодаи Конституция ҷи гуна метавонанд ҳаёти озоиштаро барои шахс фароҳам оваранд? Ин ҳуқуқи озоидихо ҷи тавр метавонанд мусоидаткунандаи ҳаёти равиҳои шахс гарданд? Қадом қафолатхоро Конституция баҳри озоиштагии ҳаёти шахс ва ташаккули равиҳои ӯ муқаррар кардааст?

Барои ҷавоб гардонидан ба ин саволҳо Конституция, маҳсусан ду боби аввалро мавриди таҳлил қарор медиҳем. Аз ин таҳлил бармеояд, ки Конституция қафолатҳои бешумореро муқаррар кардааст, ки аз як тараф офаранда ва пасдорандаи ҳаёти озоиштаи шахс буда, аз тарафи дигар ба ташаккули равиҳои онҳо мусоидат менамоянд.

Яке аз қафолатҳои конститутсионии инсон ва шахрванд, ки Конституция онро дар моддаи 1-и худ бевосита муқаррар кардааст, ин шароити зиндагии арзанда ва инкишофи озодона мебошад. Инсон, маҳз дар он ҳолат метавонад ҳаёти озоиштаро соҳиб шавад, ки шароити хуби зист дошта бошад ва барои инкишофи ӯ ҳеч монеае мавҷуд набошад. Мавҷудияти шароити зисти арзанда ва озодона инкишофёбии ӯ бешубҳа ба фароҳамоварии ҳаёти озоиштаи шахс мусоидат менамояд.

Дигар қафолати конститутсионӣ, ки ба офаридани ҳаёти озоиштаи ҳар як шахс мусоидат менамояд ин дахлнопазирӣ ҳаёт, кадр ва номуси шахс мебошад. Инсон танҳо дар он ҳолат ба инки-

сонад. Ин аст, ки Конституция дар моддаи 17-и худ ин амалро маҳкум карда, баробарҳуқуқии ҳамаро сарфи назар аз шаклҳои таъбиз ва ҳамчуни баробарҳуқуқии зану мардро қафолат додааст, ки ин яке аз қафолатҳои муҳими шахс ба ҳисоб рафта, барои фароҳамоварии ҳаёти озоиштаи ӯ мусоидат менамояд.

Моддаи 18-и Конституция бошад, қафолатхоро муқаррар менамояд, ки бевосита офаранда ва химоякунандаи ҳаёти озоиштаи шахс ба ҳисоб меравад. Зеро он аввалан, арзишмандии ҳаёти шахсро, баъдан, дахлнопазирӣ шахс ва мавриди шиканҷаю дигар муносибатҳои ғайриинсонӣ ва озмоиши маҷбурии тиббӣ илмӣ қарор нагирифтани ӯро қафолат медиҳад. Худ тасаввур намоем, ки агар шахс мавриди шиканҷа қарор дода шавад, нисбати ӯ ҷун ғулом муносибат карда шавад, умуман ҳаёти ӯ кадр карда нашавад ва касе ҷи коре хоҳад нисбати ӯ анҷом диҳад, дар ин ҳол шахс аз кучо ҳаёти озоиштаро мебиняду худро хушбахт меҳисобад. Ин аст, ки Конституция амалҳои мазкурро манъ намуда, химояи шахсро аз онҳо қафолат медиҳад. Ин бошад, ба шахс ҳаёти озоиштаро фароҳам меоварад.

Ҳуқуқ ба ҳаёти шахсӣ ва маҳфияти маълумотҳои шахсӣ яке аз дигар қафолатҳои конститутсионӣ ба ҳисоб меравад, ки онро моддаи 23-и Конституция муқаррар намудааст. Даҳлати дигарон ба ҳаёти шахсӣ ва ошкорнамоии маълумотҳои шахсӣ метавонанд боиси хоҳиш додани эътибори шахсӣ, обрӯ ва кадр кимати шахс гардида, ба ҳаёти озоиштаи ӯ ҳалал расонанд. Аз ин рӯ, ҳар шахс метавонад ба меъёри моддаи мазкур таъка карда, ҳаёти шахсии худро муҳофизат намояд ва барои худ ҳаёти озоиштаю бедаҳлатро барпо намояд.

Дар ҳаёти озоиштаи ҳар як шахс суҳан кардан низ аҳами-

онро моддаи 33-и Конституция муқаррар кардааст. Қисмати асосии ҳаёти озоишта ва хушбахтонаи ҳар як шахсро ҳаёти пас аз оиладоршавӣ ӯ ташкил медиҳад. Пас тибқи ин қафолат ҳар як шахс метавонад, ки бо расидан ба синни никоҳӣ озодона ақди никоҳ баста, ҳаёти озоиштаи худро ташкил намояд. Ғайр аз ин, моддаи 34-и Конституция ба ҳар як модару кӯдак қафолат додааст, ки аз химоя ва ғамхорӣ маҳсуси давлат истифода намојанд, ки ин ба офаридани ҳаёти озоиштаи оилавӣ, маҳсусан ба ташаккули муътадили кӯдак мусоидат менамояд.

Ҳифзи саломатӣ, солимии муҳити зист, тарбияи ҷисмонӣ ва инкишофи варзишию сайёҳӣ яке аз маҳакҳои асосӣ дар ҳаёти озоиштаи ҳар як шахс ба ҳисоб рафта, асоси ташкил ва пасдорӣ ҳаёти озоиштаи ӯ мебошанд, ки ҳуқуқдорӣ ҳар як шахсро ба онҳо моддаи 38-и Конституция қафолат додааст. Шахс танҳо дар он ҳолат метавонад ҳаёти озоишта дошта бошад, ки агар ӯ аз нигоҳи физикию психикӣ солим бошад. Аз ин рӯ ҳар як шахс метавонад, баҳри солимии ва озоиштагии ҳаёти худ аз қафолати мазкур истифода намояд.

Пиронсолӣ, беморӣ, маъҷубӣ, гум кардани қобилияти қорӣ, маҳрум шудан аз сарпараст ва дигар ҳолатҳои ба ин монанд, аз ҷумлаи ҳолатҳои мебошанд, ки ҳар як шахс барои нигоҳдорӣ ҳаёти физикӣю маънавийи худ ба ғамхорӣ эҳтиёҷ дорад. Ҳангоми ҷой доштани ҷунин ҳолатҳо ҳеч як шахс ҳаёти озоишта дошта наметавонад. Бинобар ин, давлат дар моддаи 39-и Конституция ба шахсоне, ки дар ҷунин ҳолатҳо қарор доранд, ғамхорӣ маҳсусро қафолат додааст, то аз ин истифода бурда, ҳаёти озоиштаро соҳиб шаванд.

Моддаи 41-и Конституция бошад, яке аз қафолатҳои

муҳими конститутсионии шахсро бобати ташкили ҳаёти озоишта муқаррар кардааст, ки ин қафолат аз гирифтани таълимот дар зинаҳои гуногун иборат мебошад. Доштани таълиму тарбия ва илму дониш дар самтҳои гуногун аз ташкили ҳаёти озоишта оғоз гардида, то пасдорӣ он нақши асосиро мебозад. Агар гӯем, ки шахс бе илму дониш ба ҳаёти озоишта ноил шуда наметавонад ҳато намекунем. Ин аст, ки давлат гирифтани таълиму тарбияи умумиро ҳатмӣ қарор додааст, то шахс соҳиби илму дониш ва тарбия шуда, барои худ ҳаёти озоиштаву хушбахтонаро барпо намояд.

Ҳамин тавр, Конституция ҷун санади олиӣ меъёрии ҳуқуқӣ ба шахс қафолатҳои зиёдеро муқаррар кардааст, ки онҳо баҳри фароҳам овардани ҳаёти озоишта ва ташаккули равиҳои ҳар як шахс заминаи асосӣ мебошанд. Бояд қайд намуд, ки қафолатҳои конститутсионии мавриди таҳлил қарор гирифта, аз ҷумлаи асоситарини қафолатҳои шахс дар Конституция ба ҳисоб рафта, ғайр аз инҳо дар Конституция боз қафолатҳои зиёдеро низ вохӯрдан мумкин аст, ки мазмунан дар таркиби меъёрҳои гуногун муқаррар гардидаанд. Умуман, қариб тамоми меъёрҳои Конституция баҳри фароҳамоварӣ ва пасдорӣ ҳаёти озоиштаи ҳар як шахс ниғаронида шуда, ба ташаккули равиҳои онҳо мусоидат менамоянд. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки давлат нисбат ба ташаккули равиҳои шахс ва озоиштагии ҳаёти онҳо беаҳамият набуда, баръакс бо муқаррар кардани қафолатҳои конститутсионӣ баҳри инкишофи муътадили ҳар як шахс ва ҳаёти озоишта доштани онҳо мусоидат намудааст. Пас бе мамониат метавон гуфт, ки Конституция қафолатдихандаи ҳаёти озоиштаи ҳар як шахс ба ҳисоб меравад.

КОНСТИТУТСИЯ – МЕҲВАРИ СИЁСАТИ ДАВЛАТДОРӢ

Ҳамасола мардуми Тоҷикистон 6 ноябро рӯзи қабули Конститутсияи давлати сохибистиклоли Тоҷикистон чашн мегиранд. Бо дарназардошти ин далел, ки мо тӯли беш аз ҳазор сол дар ҳолати бедавлатӣ қарор доштем, Конститутсия барои мо ҳамчун ҷашни шаклгирии давлатдории миллӣ ва таҳкими амнияти суботи сиёсӣ иҷтимоии Тоҷикистон аҳамият ва шукуҳи хосаро доро мебошад. Яъне, Конститутсияи ҚТ зодаи даврони истиклолият аст. Дар давоми ин солҳо ҳалқи Тоҷикистон ҳамчун баёнгарии сохибхитиёрӣ ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ сарнавишти худро тибқи муқаррароти ин ҳуҷҷати воқеан тақдирсоз муайян намуда, самтҳои тараққиёти ҳамаи соҳаҳои зиндагиашро мушаххас гардониданд.

Дар моддаҳои Конститутсияи ҚТ муҳимтарин хусусиятҳои ҳуқуқиву давлатӣ, принципу усулҳои бунёди давлатдории Тоҷикистони муосир ифода ёфта, давлат ва ҳамаи мақомоти он, шахсони мансабдор, шаҳрвандон ва иттиҳодиҳои онҳоро вазифадор намудааст, ки Конститутсия ва қонунҳои ҷумҳуриро риоя ва иҷро намоянд. Дар ин меъёр ғайр аз риоя, инчунин иҷрои талаботи Конститутсия ва қонунҳои амалкунанда муқаррар гардидааст, ки ин меъёри муқаммалӣ ҳуқуқӣ мебошад. Чунин талабот на дар ҳамаи конститутсияҳои давлатҳои собиқ Шӯравӣ ҷой дорад. Масалан, дар Конститутсияҳои Федератсияи Россия (моддаи 15), Қазокистон (моддаи 34), Озарбойҷон (моддаи 72) суҳан танҳо дар бораи талаботи риоя кардани Конститутсия

ва қонунҳо меравад, лекин оид ба иҷрои Конститутсия ва қонунҳо ишораҳо мавҷуд нест. Муқаррароти моддаҳои Конститутсия эҳтироми сохибхитиёрӣ ва сохибистиклолии давлатҳои дигар, қушишҳои Тоҷикистонро дар амалисозии сиёсати хориҷии худ бо асоси принципҳои баробарии сохибистиклолии давлатҳо дар назар дорад. Тоҷикистон сиёсати хориҷии худро маҳз бо 10 принциби асосии ҳуқуқӣ байналҳалқӣ ба роҳ монда, аз даҳлат кардан ба қорҳои дохилии дигар давлатҳо, истифода бурдани қувва ва таҳдиди қувва, дар мавриди ҳалли масалаҳои байналҳалқӣ дар муносибатҳои берунаи ҳеш худдорӣ менамояд, ҳамкороҳои байналҳалқии худро дар асоси эътирофи сохибхитиёрӣ ва истиклолияти давлатҳо ва дар шаклҳои дутарафа ва бисёртарафа ба роҳ мемонад. Маҳз суҳанҳои дар боло зикршуда аз қисми сеюми моддаи 10-и Конститутсияи соли 1994 қабулгардидаи ҚТ сарчашма мегирад, ки дар он оварда шудааст: «Санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф кардааст, қисми таркибии низомии ҳуқуқии ҷумҳуриро ташкил медиҳанд. Агар қонунҳои ҷумҳури ба санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътирофшуда мутобиқат накунад, меъёрҳои санадҳои байналмилалӣ амал мекунанд».

Конститутсия давлати демокративу ҳуқуқбунёд ва дунявӣ иҷтимоӣ будани Тоҷикистонро эътироф намуда, асосҳои сохтори конститутсионӣ, ҳуқуқ, озодӣ, вазифаҳои асосии инсон ва шаҳрванд, ваколати Маҷлиси Олӣ, Пре-

зидент, Ҳукумат, ҳокимияти маҳаллӣ, суд ва прокуратура-ро муайян намуд. Ҳамзамон таҷзияи ҳокимият дар сатҳи Конститутсияи мамлакат ба ҳокимияти қонунгузор, иҷроӣ ва судӣ муайян гардид.

Ҳамин тавр, баъди қабули Конститутсия барои амалӣ намудани нишондоди он зиёда аз 400 қонунӣ муқаммал қабул ва мавриди амал қарор дода шуд, санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ зиёде низ ба тасвиб расонида шудаанд. Инчунин санадҳои меъёрӣ зерқонунӣ қабул карда шуданд, ки танзими ҳуқуқии муносибатҳои навини ҷомеа ба роҳ монда, барои бунёди давлати демократию ҳуқуқбунёд, устувор гардонидани руҳҳои асосии давлатдорӣ асосҳои сохтори конститутсионӣ ва идоракунии давлатӣ барқарор намудани асосҳои соҳи сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ дар кишварамон шароити қомилан мувофиқ ба миён оварданд. Бо ҳамин восита, фазаи муносибатҳои ҷамъиятӣ зери назорати меъёрҳои ҳуқуқӣ қарор гирифт. Бо мақсади дарки амиқи ҳадафу вазифаҳои Конститутсия бояд мафҳуми ифодаҳо, ки дар он мавриди истифода қарор гирифтаанд, ҳамаҷониба таҳлил карда шаванд.

Конститутсия Тоҷикистонро узви ҷудонашавандаи ҷомеаи ҷаҳонӣ эълон намуда, таъмини ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд инчунин волиятҳои қонунро дар мадди аввал гузошта, ҳаёт, кадр ва дигар ҳуқуқҳои фитрии инсонро дахлнопазир эълон кард. Озодии фаъолияти иқтисодӣ ва сохибқорӣ, инчунин ғуноғун-шакли моликият, аз ҷумла, моликияти хусусиро эътироф

намуд, ки қаблан Конститутсияҳои амалкунанда аз бисёр ҷиҳат ҷавобгӯи ин талаботҳо набуданд.

Самтҳои асосии танзими ҳуқуқии сиёсати хориҷии ҚТ-ро сароғоз принципҳои конститутсионии сиёсати хориҷии давлат ташкил медиҳанд. Мутобиқи муқаррароти Конститутсия «Тоҷикистон сиёсати сулҳҷӯнаро ба амал татбиқ намуда, сохибхитиёрӣ ва истиклолияти дигар давлатҳои ҷаҳонро эҳтиром менамояд ва муносибатҳои хориҷиро дар асоси меъёрҳои байналмилалӣ муайян мекунад». Ин гуфтаҳо ҳадафи ба даст овардани ҳамдигарфаҳмӣ, пастшавии мутақобилаи низомӣ, пешгирии ҳамлаи ногаҳонӣ ва дигар омилҳои, ки боиси низои ғайримучозотӣ мегардад, оварда шудааст. Албата, ин муқаррарот эҳтироми сохибхитиёрӣ ва сохибистиклолии давлатҳои дигар, таъдиқи саъю қушишҳои Тоҷикистонро дар амалисозии сиёсати хориҷии худ бар асоси принципҳои баробарии сохибистиклолии давлатҳо дар назар дорад. Тоҷикистон вобаста ба манфиати олии халқ метавонад ба иттиҳодиҳои ва ташкилотҳои байналмилалӣ дохил шавад, аз онҳо барояд, бо кишварҳои хориҷӣ робита намояд. Дар айни замон, ҚТ узви қомилҳуқуқии созмонҳои байналмилалӣ мебошад, аз ҷумла Созмони Милалӣ Муттаҳид (СММ), Созмони ҳамкории иқтисодӣ (СҲИ), Фонди байналмилалӣ асбур (ФБА), Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил (ИДМ), Иттиҳоди иқтисодии Аврусиё (ЕвразЭС), Созмони ҳамкории Шанхай (ШОС) ва соз-

Шамсиддин САЪДУЛЛОЕВ
мутахассиси шуъбаи ҳуқуқӣ
байналмилалӣ ИМҚ назди
Президенти ҚТ

монҳои зиёди байналмилалӣ ва минтақавӣ. ҚТ дипломатияи дучониба ва бисёрҷонибаро густариш дода истодааст, муносибатҳои ҚТ аз як тараф, бо давлатҳои алоҳида ҳам дар шакли бастанӣ созишномаҳо ва ҳам дар шакли таъсис додани сафорату муассисаҳои консулӣ ривҷ меёбанд. Албата, ҚТ бо ҳамватанони берунмарзӣ ҳамкорӣ менамояд. Аз солҳои аввали ба даст овардани истиклолият Тоҷикистон барои ба роҳ мондани робитаҳо бо ҳамватанони бурунмарзӣ саъю қушиш менамояд ва дар рӯзҳои истиклолият доир намудани форуми тоҷикон ба ҳукми анъана даромадааст. Бо роҳбарии Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон то ҳол дар ин форум садҳо тоҷикони бурунмарзӣ ширкат варзидаанд. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки тамоми мардуми тоҷик имсол 24-солагии қабули онро ҷашн мегиранд, пояи мустаҳкамҳои ҳуқуқии давлати сохибистиклол, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягонаи Тоҷикистони мутамаккал мебоша.

НАҚШИ КОНСТИТУТСИЯ ДАР ТАКМИЛИ СОХТОРИ ДАВЛАТӢ

Баҳодури ВАЛӢ
донишҷӯи соли 5

Конститутсия ҳамчун санади воқеӣ ҳуқуқӣ барои мустаҳкам намудани пояҳои давлатдорӣ нақши босазоро доро мебошад. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам

Эмомалӣ Раҳмон Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистонро аз ҷумлаи дастовардҳои бузургӣ мардуми Тоҷикистон, заминаи ҳуқуқии бунёди давлати сохибистиклоли тоҷикон, шакли ифодаи ҳуқуқии қонунҳои давлатдорӣ миллӣ, ҳимояи ҳадафҳо ва манфиатҳои миллӣ, осори таърихӣ ва фарҳангии миллӣ ҳисобидааст.

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон 6-уми ноябри соли 1994 вобаста ба зарурияти таърихӣ ва вазъи сиёсӣ-ҷамъиятии давлат дар асоси меъёрҳои суннатӣ ниёгон ва санадҳои ҳуқуқии башарӣ қабул гардида, ба сохтори давлатдорӣ тағйиротҳои ҷиддӣ ворид намуд.

Далели гуфтаҳо, таҳлил ва муқоисаи меъёрҳои Конститутсияи охиринаи ҚШС Тоҷикистон аз соли 1978 бо Конститутсияи Тоҷикистони сохибистиклол аз соли 1994 баромад карда метавонанд.

Чунки нисбат ба дигар Қонунҳои асосии кишвар дар замонҳои шӯравӣ қабул гардида, Конститутсияи навин бартарихҳои зиёдро соҳиб мебошад.

Маҳсулоти ин санади меъёрӣ-ҳуқуқӣ дар он аст, ки дар моддаи 9-и он зикр гаштааст, ки ҳокимияти давлатӣ дар асоси таҷзияи он ба ҳокимияти қонунгузор, иҷроӣ ва судӣ амалӣ мегардад. Ба таври мушаххас муқаррар намудани вазъи ҳуқуқии мақомоти ҳокимияти давлатӣ дар Конститутсия аз он гувоҳӣ медиҳад, ки ҳар як мақомоти давлатӣ вазифа, салоҳият, ваколат ва функцияҳои худро ба амал бароварда, ба фаъолияти якдигар мутобиқона намесозанд. Ин маънои онро дорад, ки барои ба танзим даровардани сохтори давлатдорӣ Конститутсия мавқеи устуворро соҳиб аст.

Умуман, вақте ки кас ба

мазмун ва моҳияти меъёрҳои Конститутсияи давлати сохибистиклоли Тоҷикистон шинос мешавад, ҳоҳ ноҳоҳ сарчашмаи пайдоиши ин меъёрҳои тақдирсози миллатро дарк кардани мешавад. Аз ин рӯ, набояд фаромӯш кард, ки чунин меъёрҳо дар ҳаёти мардум суфта гашта, пеш аз ҳама аз қарӣ асрҳо, аз дуриҳои дур, аз қалб ва ҳуни миллати мо сарчашма гирифтаанд. Ба ҷумлаи чунин заминаҳо метавон фармудаҳои нахустсиёсатмалори форс-тоҷик Қуруши Кабирро номбар кард, ки нахустин эълумия дар бораи ҳуқуқу озодиҳои инсон аст ва он таърихи 2500 соларо соҳиб аст. Дар эълумияи худ Қуруши Кабир таъкид кардааст: «...Ман эълон мекунам, ки ҳар кас озод аст, ҳар дину ойинро, ки майл дорад баргузирад ва дар ҳар ҷо, ки меҳодад сукунат намояд ва ба ҳар ғуна, ки муътақид аст ибодат кунад ва муътақидо-

ти худро ба ҷо оварад ва ҳар касбу қореро, ки меҳодад интиҳоб намояд, танҳо ба шарте, ки ҳаққи касеро поймол наамояд ва зиёне ба ҳуқуқи дигарон ворид насозад».

Дар ниҳоят бояд зикр намуд, ки мардуми сохибтамаддунӣ тоҷик бо таърихи чандҳазорсолаи худ, воқеан сазовори чунин Конститутсияи ифодакунандаи ҳамагуна нияту амалҳои поки миллат ва давлатӣ воқеан сохибхитиёр, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона буда, ҳамчун як нафар мутахассиси соҳаи ҳуқуқ тарғибу ташвиқ ва фаҳмондаиҳии меъёрҳои Конститутсияро ба дигар шаҳрвандон ўҳдадорӣ ҷонӣ худ ҳисобида, дар доираи талаботи ин санади олии ҳуқуқӣ қор ва зиндагӣ қарданро ифтихори бузург, шараф, номус ва қарзи фарзандии худ дар назди миллат ва Ватани сохибистиклоламон ме-донем.

КОНСТИТУТСИЯ – КАФИЛИ ҲУҚУҚИ ИНСОН БА ТАҲСИЛ

Анҷоми карни сипаригардида воқеаҳои бузурги иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва сиёсиро дар бар гирифта буд, ки хушбахтона Конститутсияи қабулгардидаи соли 1994 ба онҳо хотима гузошт. Дар давраи муосир, ба андешаи мо, волотарин дастоварди мардуми кишварамон ин соҳибшудан ба истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон аст, ки баъди пош ҳурдани собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ ноил гардид.

Дар Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии ҚТ бо роҳи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Қарори Шӯрои Олии ҚТ аз 23 августи соли 1990 «Дар бораи ташкили комиссия оид таъйин намудани Конститутсияи ҚТ» ҳайати нави комиссияи конститусионӣ тахти роҳбарии Раиси Шӯрои Олии ҚТ Эмомалӣ Раҳмон тасдиқ гардид.

Ҳамин тарик, Комиссияи мазкур лоиҳаи нави Конститутсияро бо дар назардошти вазъияти сиёсӣ иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангии мамлакат таҳия карда, 6 ноябри соли 1994 ба тариқи раъйпурсии умумихалқӣ қабул гардид, ки ба бунёди давлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёду дунявӣ ва ягонаю

иҷтимоӣ асос гузошт. Инчунин он ба арзишҳои умумибашарӣ таъя намуда, ба монанди дигар конститутсияҳои кишварҳои мутамаддини ҷаҳон дорои як қатор хусусиятҳои вижаҳои мушаххас мебошад. Масалан, қисми ҷудонашавандаи ҷомеаи ҷаҳон будани халқи Тоҷикистон, арзиши олии эътироф кардани ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, эътироф кардани баробархуқуқӣ ва дӯстии тамоми миллати халқиятҳо ва вазифаи худ қарор додани бунёди ҷомеаи адолатпарвар ва ғайра.

Ба даст овардани истиклолияти давлатӣ ва қабули Конститутсияи соли 1994 заминаи мукамалгардонӣ ва ташаққули низомии қонунгузорӣ дар мамлакат гардид. Аз ҷумла, соҳаи маориф ва илм яке аз самтҳои афзалиятнок дар ин санади тақдирсоз муқаррар шуда, танзими бевоситаи худро дар моддаи 41-и Конститутсия ёфтааст. Мувофиқи моддаи мазкур «Ҳар шахс ҳуқуқ ба таҳсил дорад. Таълими умумӣ асосӣ ҳатмист. Давлат таълими умумӣ асосии ҳатмии роғонро дар муассисаҳои таълимии давлатӣ қафолат медиҳад.

Шахс дар доираи муқаррар намудани қонун дар муассисаҳои таълимии давлатӣ метавонад ба таври роғон таълими миёнаи умумӣ, ибтидоии касбӣ, миёнаи касбӣ ва олии касбӣ гирад. Шақлҳои дигари таълимро қонун муайян мекунад».

Дар танзими ҳуқуқии ҳуқуқи инсон ба таҳсил қонунгузории мамлакатҳои дунё чандин равиҷро пеша намудаанд. Масалан, муфассал нишон додани қафолатҳои амалигардии ҳуқуқи инсон ба таҳсил, шақли таҳсил, музднок ва ё роғон будани таълим, додани идропули ва ғайра.

Қонунгузории ҚТ низ чунин талаботҳоро баҳри таъмин намудани ҳуқуқи инсон ба таҳсил пешбинӣ намудааст. Албатта, дар мадди аввал Конститутсияи соли 1994 дар инкишофи ҳуқуқи инсон ба таҳсил нақши муассирро дар худ фаро гирифтааст.

Дар заминаи захираи талошҳо ва сиёсати маорифпарваронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон шароитҳои хуби иҷтимоӣ иқтисодӣ фароҳам оварда шудааст, ки дар ин замина, амалигардии ҳуқуқи

инсон ба таҳсил давра ба давра рушд ёфта, ҳамакнун, ба стандартҳои ҷаҳонӣ мувофиқ карда шуда истодааст.

Ин меъёри конститусионӣ асоси рушд ва инкишофи ҳуқуқи инсон ба таҳсил дар ҚТ гардид ва дар мувофиқа бо ин меъёри конститусионӣ давлат қабули қонунҳои алоҳидаро дар самти маориф рӯи даст гирифт, то ки шароити беҳтар дар самти гирифтани таҳсил ба вуҷуд ояд. Ҳамин тавр, санаи 17 майи соли 2004 ҚҚТ «Дар бораи маориф» қабул гардида буд, ки он асосҳои ҳуқуқӣ, ташкилӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ фарҳангӣ ва принципҳои асосии сиёсати давлатиро дар соҳаи амалигардии ҳуқуқи инсон ба таҳсил муайян менамуд ва бо ворид намудани тағйироту иловаҳо то 22 июли соли 2013 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амал намуд.

Парлумони ҚТ санаи 22 июли соли 2013 Қонуни нави ҚТ «Дар бораи маориф»-ро дар мувофиқа бо Конститутсияи ҚТ ва вазъи сиёсӣ иҷтимоӣ ва иқтисодӣ фарҳангӣ дар мамлакат мавҷуда қабул намуд, ки дар як маҷид амали қону-

Бахтиёр ФАЙЗАЛИЗОДА
унвонҷӯи кафедраи ҳуқуқи
инсон ва ҳуқуқшиносии
муқоисавӣ

ни пештараро аз эътибор соқит гардонид.

Хулоса, Конститутсияи ҚТ нахустин санади конститусионӣ дар таърихи тоҷикон мебошад, ки аз ҷониби ҳуди халқ, бевосита дар раъйпурсии умумихалқӣ қабул шудааст. Онро халқи Тоҷикистон бо ҳисси баланди масъулиятшиносӣ дар назди наслҳои гузашта, ҳозира ва ояндаи мардуми кишвар, бо дарку эҳсоси таъмин ҳимояи соҳибхитирии давлати худ ва рушду қамоли он қабул наму-дааст.

Меҳрон АБДУЛЛОЕВ
донишҷӯи соли 3

Ҷомеаи муосирро бе танзими ҳуқуқии муносибатҳои ҷамъиятӣ тасаввур қардан имконнопазир аст. Маҳз ба ҳамин хотир, дар ҳар як давлат ҳуҷҷате қабул карда шудааст, ки он иродаи халқро ифода намуда, дар он орзуву ормонҳои халқ таҷассум гардидааст ва роҳнамои ояндаи дурахшони давлату ҷомеа аст. Аз ҷумла, дар Тоҷикистони

ШИНОСНОМАИ ДАВЛАТ

соҳибистиклол санади асосии муайянкунандаи меъёрҳои ҳуқуқӣ – Конститутсия қабул карда шудааст, ки дар худ тамоми паҳлӯҳои ҳаёти ҷомеаро фаро гирифтааст. Меъёрҳои Конститутсия мустақиман ва бевосита амал намуда, муносибатҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангиро маҷрибаи танзим қарор медиҳанд. Конститутсия санадест, ки дорои қувваи олии ҳуқуқӣ буда, сарчашмаи ҳамаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ мебошад. Ҳамчунин, қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ки ба он муҳолифат менамоянд қувваи ҳуқуқӣ дошта наметавонанд. Донишмандони Конститутсия ва эътиром гузоштан ба меъёрҳои он вазифаи аввалиндараҷаи ҳар як шахс, аз ҷумла, насли навраси ҳудӯро ҳудӯи во ватандӯсту меҳанпараст буда, омӯзиши он ҳамчун санади воқоии ҳуқуқӣ барои баланд бардоштани маърифати

сиёсӣ, ҳуқуқӣ ва фарҳангии ҷавонон мусоидат менамояд.

Конститутсияи ҚТ дар худ ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрвандро эътироф ва қафолат додааст. Қафолатҳои канститутсионӣ, ки нисбат ба ҷавонон пешбинӣ гардидааст, барои инкишофи дурусти тафаккури ҷавонон заминаи мусоидро фароҳам меоваранд. Ҷавонон дар тамоми давраи замони ояндасозӣ ҷомеаи давлати хеш буда, танҳо ҳамон вақт метавонанд барои давлату миллати хеш саҳми созгорро гузоранд, ки савод, дониш ва маърифати баланди ҳуқуқӣ ва сиёсӣ дошта бошанд. Бинобар ҳамин, онҳоро зарур меояд, ки дорои маърифат ва дониши баланд гардида, аз илму техникаи замони муосир бархурдор бошанд.

Ба масъалаи инкишофи тафаккури ҷавонон дар тамоми давраи замони дикқати махсус зоҳир мегардид, зеро рушди

тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа маҳз аз ҷавонон вобастагии қалон дорад. Конститутсияи ҚТ бошад, барои амалӣ гардидани масъалаи мазкур ба ҷавонон қафолати зиёд дода, ҳамчунин дар асоси талаботи меъёрҳои он як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ қабул карда шудаанд, ки ҳадафи асоси онҳо баланд бардоштани сатҳи дониш ва маърифати ҳуқуқии ҷавонон, тарбияи онҳо дар рӯҳияи ватандӯстӣ, ҳештаншиносӣ ва пешгирӣ намудан аз ворид шудан ба ҳар гуна гурӯҳҳои ҳаракатҳои тундрав мебошад. Ин санади тақдирсоз ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрвандро қафолат дода, дар асоси моддаи 28 ҳуқуқи иштирок дар ҳаёти сиёсӣ ва идораи давлатиро бевосита ва ё бавосита қафолат медиҳад. Инчунин, мутобиқи моддаи 35 ба ҳар кас ҳуқуқ ба меҳнат, интихоби касбу қор, хифзи меҳнат ва ҳимояи иҷтимоӣ ҳангоми

бекорию қафолат дода, меҳнати занон ва ноболиғонро дар қорҳои вазнин, зерзаминӣ ва шароити меҳнаташон зарарнок манъ намудааст.

Мутобиқи ҚҚТ «Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон» ба ҷавонон ҳуқуқ ба меҳнат, истироҳат, хифзи саломатӣ ва таҳсил қафолат дода шудааст, ки ин қонун низ бевосита аз Конститутсияи ҚТ сарчашма мегирад ва барои хифзи манфиати ҷавонон ва дастгирии оилаҳои ҷавон заминаи мусоидро фароҳам меоварад.

Воқеан, имрӯзҳо фаъолияти ҷавонон дар тамоми соҳаҳои гуногуни ҳаёти халқ, ба монанди, соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ назаррас мебошад. Сиёсати давлатдорӣ ҷаҳони имрӯза аз он шаҳодат медиҳад, ки ҷамъияти демократиро ҳуқуқбунёд маҳз ба он шаҳрвандон, аз ҷумла ҷавононе таъя мекунад, ки саводи сиёсӣ ва маърифати воқоии ҳуқуқӣ дошта, нисбат ба қонун эътиром гузошта, ба бунёди ҷомеаи шаҳрвандӣ омодаанд.

АРЗИШМАНДТАРИН ДАСТОВАРД

Конститутсия санади олии идорақунӣ ва танзимгари асосии муносибатҳои ҷамъиятӣ ба шумор рафта, дар он асосҳои сохтори конститусионӣ, ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд ва тартиби ташаққули фаъолияти мақомоти ҳокимияти давлатӣ муқаррар гардидааст. Ин санади меъёрӣ-ҳуқуқӣ барои давлат ва ҷомеа бениҳоят нақши муҳимро иҷро менамояд. Аз ин рӯ, Ҷумҳурии Тоҷикистон баъди ба даст овардани мустақилият дар ҳаёти Иттиҳоди Шӯравӣ, 28 апрели соли 1929 Конститутсияи худро қабул қард. Ҳамин тавр, дар ҳаёти Иттиҳоди Шӯравӣ Тоҷикистон 4 маротиба Конститутсия қабул намудааст.

Баъди ба даст овардани истиклолияти қомил дар соли 1991 заминаҳои асосии низомии давлатдорӣ Тоҷикистон гузошта шуд ва масъалаи қабули Конститутсияи навин ба миён омад. Вобаста ба ин, комиссияи махсус ташкил гардид. Таҳлилу омӯзиши ҳамаҷониба ва ҷалби олимони касбии соҳаҳои гуногун имкон фароҳам овард, ки дар соли 1994 Конститутсияи замони истиклолият ба тариқи раъйпурсии умумихалқӣ қабул гардид. Қайд намудан зарур аст, ки ба Конститутсияи ҚТ се маротиба (26 сентябри соли 1999, 22 июни соли 2003 ва 22 майи соли 2016) бо роҳи раъйпурсии умумихалқӣ тағйиру иловаҳо ворид гардидааст. Бо

қабули Конститутсия халқи Тоҷикистон дар айёми ниҳоят ҳассоси таърихӣ бори дигар исбот қард, ки ҳеҷ гуна душворӣро мушқилот, аз ҷумла ҷанги даҳшатборӣ ба сари давлат ва мардуми Тоҷикистон таҳмилшуда наметавонад соқинони сулҳдӯсту созандаи кишвари моро аз роҳи ҳақиқату ростӣ, эъмори давлати муосири миллӣ ва фаъолияти бунёдқорона берун созад.

Конститутсияи Тоҷикистони соҳибистиклол сиёсати давлатдорӣ моро ба низом даровард ва он маҳсули афкори пешқадами қулли мардуми кишвар буда, тахти роҳбарии хирадмандона ва ташаббуси бевоситаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий – Пешвои мил-

лат, Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қабул гардидааст. Дар ин Қонуни асосӣ арзишҳои олии ҳаёти ҷамъиятӣ ва сохтори давлатӣ, эътирофи воқоияти қонун, арзиши олии доштани инсон ва ҳуқуқи озодиҳои ӯ таҷассуми худро ёфтаанд. Пас аз Истиклолияти давлатии Тоҷикистон қабули Конститутсия яке аз дастовардҳои азами халқи тоҷик ба шумор меравад.

Хулоса, Конститутсия ин таҳкурсии давлати демокративу ҳуқуқбунёд, ҷомеаи шаҳрвандӣ, озодии халқу миллат ба шумор меравад. Риоя ва иҷро намудани меъёрҳои он вазифаи муқаддаси ҳар як шахс ба шумор меравад.

Эраф АБДУРАҲМОНОВ
донишҷӯи соли 2

Озодӣ бузургтарин дастоварди инсон дар раванди инкишофи таърихи умумичаҳонӣ ба шумор рафта, яке аз меъёрҳои асосии соҳибият ба тамаддун ва ҳузури боэътимоди инсон дар ҷомеаи демократии замони муосир аст. Озодии инсон дар ду самти фаъолияти ҳаётии ӯ ташаккул меёбад, ки омили аввал озодии ботинии ӯст, аз қабилӣ озодии рӯҳоният ва озодии иродаи инсон, маърифату дарки ҳамин озодӣ аз ҷониби ҳудуди инсон, инчунин қобилияти фардӣ татбиқи озодии муҳайёшуда барои инсон. Омили дуюм омили берунии мавҷуд будани озодӣ буда, ба шароитҳои ҳаёти ҷамъиятии инсон алоқаманд аст, аз қабилӣ эътирофи расмӣ озодии инсон тавассути қабули меъёрҳои ҳуқуқӣ, мавҷуд будани имконият ва шароитҳои зарурии ҳаёти, бартараф шудани монеаҳо дар

дӣ таъиноти трансдентӣ дошта, шиноҳти шараф, дарки номусу таҳаққуқи имону вичдон аст. Бидуни озодӣ зиндагӣ хушӣ ва шодию фарахтанҳо фазои муҳайял буда, маҳви озодӣ ва маҳдуд сохтани он ҷаҳони берангу дунёи муҳалло (вакуум) хоҳад буд.

Ҷамъи унсурҳои таркибии озодӣ мундариҷаи озодиро ҳамчун имконият ва қобилияти инсон дар ҷодаи ҳузурияти ҷисмонӣ ва рӯҳонӣ ӯ ифода намуда, амалӣ шудани озодиро дар фазои меъёрҳои ахлоқию ҳуқуқӣ таъмин менамояд. Озодӣ ҳосияти ҷудонашавандаи инсон буда, шартӣ ҳаёти ва имконияти ҳастии ӯст. Масъулият ҳамсафари ҳамешагии озодӣ буда, маҳз дар доираи масъулият инсон ҳештанро шиноҳта, сарҳади амалҳои худро мукаммал сохта, дурнамои фаъолияти ҳаёти-

тарзи гуногун маърифат мешуд ва бештар мафҳуми «озод будан» мавриди истисмол қарор гирифта буд. Ва ин ҳам бошад, на ба маънои озодии фардӣ инсон ва таъиноти инсон чун шахсияти озод ва соҳиби иродаи озод. Озод будан дар фаҳмиши Ҳомер ба ин маъно аст: мамлакате, ки онҳо зиндагӣ мекуни тобеи истилогарон қарор надорад ва ту мавриди истисмори хориҷӣ нестӣ. «Озод» инсонест, ки асири ҳарбӣ ва ё банди харидқардашудаи ғуломдоре дар ғарбӣ нест. Дар фаҳмиши юнонӣ ҳар касе, ки дар сарзамин ва ё ҳудуди шахр-полисҳои юнонӣ зиндагӣ мекунад ва фарзанди ин ҷост, озод аст. Андешаи афзалиятдоштаи замони атика доир ба озодии юнонӣ Ҷонстон чунин буд: дар Юнон хирад ҳукмрон аст ва таҷовузу зӯрро низомии ҳуқуқӣ маҳдуд месозад...

Файзали АМИНОВ
файласуф

ОЗОДӢ: ПАҲЛУҶОИ ФАЛСАФӢ ВА ҲУҚУҚӢ

роҳи амалӣ шудани озодии инсон ва ғайра... Бидуни озодӣ ҳеҷ як таъминоти моддӣ молиявӣ ҳам қодир нест тақомули шахсро таъмин намуда, таъиноти ифтихорӣ ва шарофатмандӣ ӯро мукаммал сохта, рӯҳонияту ҷисмонияти ӯро хифз намояд. Озодӣ сароғози шараф, тақвогу муттақии муованати одамон, бунёди раҳму инсоф ва ривҷи муҳаббат чилои малоҳати инсон аст. Инсон озодиро гумқарда ҳувияти инсонии ҳештанро аз даст дода, ба тамоми қору қирдори оламу одам ба назари бетафовутӣ назар андохта, дарду азияти дигаронро сахнаи хушҳолии ҳеш пазируфта, ноилоҷию дармондагии дигаронро чун далели интиқоми худҳоҳонааш тасаввур мекунад.

Тавсифи антропологии озодӣ ҳамчун неруи моҳиятии инсон дар алоқамандӣ ба ақлу хирад, ахлоқ, назари нек ва мулоҳизаи ба натоичи муфид нигаронидашуда таъкид гашта, эҳтироми манофеи ҳаётии одамон, гиромидошти меъёрҳои ҳуқуқӣ, эътироф ва иҷрои қонунҳои ба тасвибрасида ҳамчун атрибутҳои озодӣ баромад мекунад. Дар ҷараёни маърифати озодӣ нисбӣ будани ҳақиқат ба эътибор гирифта шуда, озодӣ ҳамчун зуҳури иродаи соҳибхитиёри инсон, ҳамчун ҳузури инфародии мустақилу муҳтори инсон дар саросари ҷаҳону маҷрои рӯйдодҳои замон тараннум мегардад. Озо-

ашро муайян мекунад. Маърифат ва дарки озодӣ марҳилаҳои дурударози таърихи дар бар гирифта, таҳқиқоти озодӣ дар доираи принципи инкишоф сурат мегирад. Яъне, аз сутуҳи паст ба олӣ, аз содда ба мураккаб, самти мақсаднок, барнагарданда будан, таҳаввулотӣ сифатӣ ва ғайра.

Озодӣ ва шиноҳти озодӣ дар як рӯзу даҳ солу сад сол муассар нагашта, марҳилаи таърихӣ ташаккули хешро пушти сар мекунад.

Ҳатто барои юнонӣ ва римӣҳо қадим, ки мушқилоти ҳуқуқи шахрванди антиқаро дар маҷлисҳои васеи мардумӣ баррасӣ намуда, тадбири эҷоди қонун ва татбиқи онро роҳандозӣ мекарданд, озодии инсон яктарофа, ноқифоя ва ғайриқомил арзёбӣ мешуд. Дар ҷомеаи юнонӣ римӣ мафҳуми қадимаи озодӣ моҳияти амиқи фалсафӣ ва ҳуқуқиро соҳиб нагашта, қадимаи «elenureia» - юнонӣ ва «libertas» - и римӣ (яъне, озодӣ) таваҷҷуҳи мутафаккиронро дар муқоиса ба мафҳумҳои зарурият, сарнавишт, ҳастия моҳият ва ғ. камтар ҷалб мекард. Ҳар замоне ки доир ба инсон андешаронӣ иттифок меафтад (Гесиод, Анаксимандр ва диг.), бештар мафҳумҳои сарнавишту тақдир ва афзалияти неруи худовандӣ муҳоқима мегашт. Дар афкори фалсафӣ ҳуқуқи атика мафҳуми «озодӣ» ва «озод будан» ба

Барои Сукрот инсон озод ҳамонест, ки ғаризаю эҳтиёҷ ва талаботҳои узвию ҳаётии худро идора мекунад ва нафаре, ки қодир ба тобе сохтани нафси ҳеш нест, ғуломи нафсонияташ аст. Худдорӣ аз ҳавасҳо даст қашидан аз лаззатҳои харобсозандаи фикр - ин аст инсонӣ озод: озод аз ғуломии ғаризаи шум, озод аз майл ба сӯи бадҳоҳию қинаварӣ ва раҳо будан аз бандагии шавқу иштиёқи ботилу маъшум.

Афлотун ба хоҳири ҳақ баровардани ҳузури Худованд озодиро тибқи теодисеяе (назарияи ҳақиқат ва адолати худовандӣ) тавзеҳ медиҳад, ки он ҷо ҳар нафсе роҳу сарнавишти худро мустақилона озод интиҳоб намуда, ҳамзамон барои татбиқи интиҳоби ҳеш масъулияти ҳосеро бар дӯш дорад. Озодии инсон расман дар озодии интиҳоб (лот- liberum arbitrium) мушоҳида мегардад, аммо ин интиҳоб ҳамон вақт воқеист, агар алтернативаи (дар муқобили ҳеш қизи дигарро) чашмрас ва ё маърифатшавандаеро дошта бошад. Арасту дар «Ахлоқи Никомах» озодиро ба маънои худхитиёри, худҳоҳии шахсе ба эътибор мегирад, ки майл ба сӯи одоби аъло ва наққорӣ дорад.

Ҳамин тавр, фаҳмиши озодӣ дар марҳилаҳои гуногуни таърихӣ моҳият ва муайянияти худро тағйир дода, нуктаи назари қомилтарин доир ба моҳияти озодӣ ба давраи баъдӣ

таҳаввулотӣ бузурги таърихӣ рост меояд. Замони инқилобҳои бузурги илмӣ саноатӣ, ривҷ ёфтани тақсмоти ҷамъиятии меҳнат имкониятҳои эҷодию истеҳсолии инсонро васеъ намуд ва проблемаи фаъолияти озодонаи инсон ҳамчун мавзӯи ифтихории таҳқиқоти мутафаккирон қарор гирифт. Нисбат ба таъиноти озодӣ тадриҷан андешаҳо тағйир ёфта, ҳузури озодии фардӣ дар алоқамандӣ ба мукаммалоти ҳуқуқи ҷомеа ташаккул меёбад. Мутафаккирони Замони нав зарурияти озодии инсонро ба миён гузошта, ҷаҳони навиро бе ҳузури озодии инсон ғайритаъввур ҳисобиданд.

Фалсафа ва афкори ҳуқуқи Замони нав назарияи муназзаму мураббаъи озодиро қор қарда, ҳуҷҷатҳои таърихӣ сиёсии қарнҳои XIX-XX раванди татбиқи озодиро дар алоқамандӣ ба меъёрҳои ҳуқуқӣ ба тасвир расониданд. Яке аз аввалинҳо шуда ба масъалаи озодии инсон ва ҷомеаи озодандешӣ мутафаккирони қарни XVII-XVIII — Б. Спиноза, Ч. Локк, Ш. Монтескё, И. Кант ва дигарон машғул шуданд. Озодӣ дар таълимоти Б. Спиноза қизест, ки бар асари зарурият мавҷуд буда, дар ҳадди ҳамин зарурият амал мекунад. Озодӣ ин зарурияти дарқшуда ва ҳолати ҳузури ақли инсон аст. Озодӣ берун аз инсон набуда, озодӣ дар ботини ӯст. Иммануил Кант озодиро қабл аз ҳама соҳибхитиёрию мустақилияти инсон, озодона иродаи худро изҳор доштан ва имконияти идора намудани ҳештанро дар назар дорад. Маорифпарварони франсавӣ ҷомеаеро, ки онҳо як нафар ҳам аз озодию ҳуқуқ маҳрум аст, ҷомеаи озод нахисобиданд ва низомии мушаххаси андешаҳо доир ба озодӣ баён доштанд. Маҳз дар партави андешаҳои маорифпарварон проблемаи озодиро ба таври мушаххас (замони Инқилоби бузурги буржуазии Фаронса — дар Маҷлиси миллии Фаронса, 26 августи 1889) «Эълонии ҳуқуқи инсон ва шахрванд» баён мекунад: озодӣ иборат аз иҷрои ҳама имкониятҳоест (амалҳо), ки ба дигарон зарар нарасонад. Татбиқи ҳуқуқҳои табиӣ ҳар як инсон бояд то ҳама худде бошад, ки аъзои дигари ҷамъиятро бо истифодаи ана ҳама ҳуқуқҳо таъмин намояд. Сарҳади ин ҳуқуқҳо қонун муайян мекунад...

Давом дорад

НИЗОМИ САНАДҲОИ МЕЪЁРИИ ҲУҚУҚӢ

Соли чорӣ аз қабули Конститутсияи ҚТ бисту чор сол сипарӣ мешавад. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд кардаанд: “Конститутсия нишонаи нахустин ва муҳимтарини соҳибистиклолии давлат буда, аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ, созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ ва давлатҳои дигар эътироф гардида ни соҳибихтиёрии он аз ҳамин ҳуҷҷати тақдирсоз сарчашма мегирад”. Албатта, маҳз Конститутсия тарзи давлату давлатдорӣ, сохторҳои асосии давлатӣ, низоми идоракунии давлатӣ ва дигар масъалаҳои муҳими давлативу сиёсиро ба танзим медарорад. Тавассути Конститутсия тамоми муносибатҳои ҷамъиятӣ танзим гардида, ҳуқуқ ва озодиҳои инсонро шаҳрванд қафолат дода мешавад. Доштани Конститутсияи ягона яке аз аломатҳои давлати ягона ба шумор меравад.

Эътибори олии ҳуқуқӣ доштани Конститутсия маъноӣ онро дорад, ки тамоми санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз он ҷумла, қонунҳои конституционӣ, қонунҳои қорӣ, кодексҳо аз Конститутсия сарчашма мегирад ва набояд ҳилофи талаботҳои он бошад.

Мустақиман амал намулдани меъёрҳои Конститутсия маъноӣ онро дорад, ки меъёрҳои он барои дар амал

таъбиқ шудан ба қонун ва дигар санадҳои ҳуқуқӣ ниёз надорад.

Конститутсия низ як намуни санади меъёрии ҳуқуқӣ ба шумор рафта, дорои хусусиятҳои мебошад, ки онро аз дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ фарқ мекунонад:

1. Конститутсия бо роҳи раъйпурсӣ қабул карда мешавад. Раъйпурсӣ ин овоздиҳии умумихалқӣ оид ба масъалаҳои муҳими ҳаёти давлативу ҷамъиятии ҷумҳурӣ мебошад. Ба Конститутсияи ҚТ танҳо бо роҳи раъйпурсӣ тағйироту иловаҳо дохил карда мешаванд. Қарорхое, ки раъйпурсии умумихалқӣ қабул менамояд, эътибори олии ҳуқуқӣ дошта, ба ҳаҷ гуна тасдиқшавӣ эҳтиёҷ надорад ва иҷрои онҳо дар тамоми қаламрави кишвар ҳатмист. Яъне қабул гардидаи Конститутсия ва ба он ворид намулдани тағйироту иловаҳо ягон мақомоти давлатӣ бо санадҳои худ тасдиқ карда наметавонад. Зеро онро халқ бевосита дар раъйпурсӣ қабул менамояд. Қонун ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ бошад, аз ҷониби мақомоти қонунгузор қабул карда мешавад, онро палатаи болоии парламент ҷонибдорӣ намулда, барои тасдиқ ба Президенти ҚТ пешниҳод карда мешавад. Баъди қабули қонун ба қонун рақами тартибӣ дода мешавад ва он дар раёсати бақайдгирии давлатии санадҳои меъёрий

ҳуқуқии Сарраёсати қонунгузории Вазорати адлияи ҚТ ба қайди давлатӣ гирифта мешавад.

2. Конститутсияи ҚТ асосҳои роҳбарикунандаро дар бар мегирад. Ин маъноӣ онро дорад, ки Конститутсия ҳамчун сарчашмаи қонунгузории мамлакат дар худ принсипҳои муайяне-ро дар бар мегирад, ки он принсипҳо дар тамоми қонунгузорӣ дарҷ карда мешаванд. Масалан, принсипи баробарҳуқуқӣ, ки дар моддаи 17-и Конститутсияи ҚТ мустақкам гардида, дар тамоми қонунҳо принсипи мазкур инкишоф дода шудааст. Баробарӣ дар хизмати давлатӣ, баробарҳуқуқии зану мард ҳангоми ташкили оила, баробарҳуқуқӣ ҳангоми бастанӣ шартномаҳои граждани ва ғайра. Ва ё принсипи қафолати судии хифзи ҳуқуқу озодиҳо. Принсипи мазкур дар моддаи 19-и Конститутсия пешбинӣ карда шудааст ва дар тамоми қонунҳо ин принсип мустақкам гардидааст. Масалан, тибқи талаботи моддаи 8-и ҚМҚ ҚТ ҳар кас қафолати хифзи судӣ дорад. Ҳар шахс ҳуқуқ дорад талаб намулда, ки парвандаи ӯро суди босалоҳият, мустақил ва беғараз, ки тибқи қонун таъсис ёфтааст, баррасӣ намулда.

3. Конститутсия дорои хусусияти мунтазамӣ мебошад. Яъне қабули он ба даврони дароз бахшида шуда

дааст. Аммо қонунҳо бошанд ба муҳлати муайян низ қабул карда мешаванд. Масалан, Қонунҳои ҚТ “Дар бораи бучети давлатӣ”. Қонунҳои мазкур бучети давлатиро дар як сол муайян мекунад ва соли минбаъда қонуни нави бучети давлатӣ қабул карда мешавад.

4. Бо мақсади хифзи меъёрҳои Конститутсия дар ҚТ мақомоти махсус — Судии конституционӣ таъсис дода шудааст. Тибқи талаботи моддаи 1-и Қонуни конституционии ҚТ “Дар бораи Судии конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон” Судии конституционӣ мақоми ҳокимияти судӣ оид ба хифзи Конститутсияи ҚТ мебошад. Судии конституционӣ ба мақсади таъмини волоияти меъёрҳои Конститутсия ва амали бевоситаи он дар қаламрави ҚТ, хифзи Конститутсия, ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва шаҳрванд таъсис гардидааст.

5. Масъалаҳои муҳими давлативу ҷамъиятиро ба танзим медарорад. Зери мафҳуми масъалаҳои муҳими давлативу ҷамъиятӣ ин таъсис ва барҳам додани мақомотҳои ҳокимияти давлатӣ, тарзи фаъолияти Президент, муҳлати вақолати Президент ва Парлумон, вақолатҳои шоҳаҳои ҳокимияти давлатӣ ва дигар масъалаҳои фаҳмида мешавад. Конститутсияи ҚТ масъалаҳои номбаргардида-ро ба пуррагӣ танзим карда

Шероз САЛИМЗОДА
донишҷӯи соли 5

наметавонад ва бинобар ин ба қонунҳои конституционӣ ҳавола мекунад. Масалан, тибқи талаботи қисми 3-и моддаи 66-и Конститутсия тартиби интиҳоби Президентро қонуни конституционӣ муайян мекунад.

Аз ин ғуфтаҳо бармеояд, ки ҳар қадар солҳо моро аз қабули ин ҳуҷҷати тақдирсоз дур мебаранд, ҳамоно андоза аҳамияти он дар замонҳои муосир мазмуну моҳияти нав-ро касб менамоянд ва ифодагари азму ирода ва орзуҳои неки инсонӣ равшангари роҳи пешрафти ҳаёти ҷомеаи ҳуқуқбунёди Тоҷикистон мебошад. Ба ҳамин мазмун тамоми шаҳрвандон ва устодону донишҷӯёни факултетро бо ин рӯзи фараҳбахш табрик менамоям. Бигзор меъёрҳои Конститутсияи ҚТ доимо дар хифзи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва манфиатҳои давлату ҷамъият побарҷой бошад.

БАХТНОМАИ МИЛЛАТ

Заррина ҲОҶИЗОДА
корманди Раёсати САҲШ-и
Вазорати адлияи ҚТ

Бузургтарин неъмат барои миллат доштани оромиву озодист, ки имконияти васеъ баҳри зиндагии арзандаи шаҳрвандонаш таъмин менамояд. Ҳамаи инсонҳо аз рӯзи тавлид то воқасин лаҳзаи ҳаёташон ба озодӣ, мустақилият ва истиклоли рӯҳу ҷисм ниёз доранд. Таърих ғувоҳ аст, ки садҳо миллион одамони қураи замин дар даврони ғуноғуни таърихӣ барои ба даст овар-

дани озодӣ, соҳибихтиёрӣ ва истиклолияти шахсият дастаҷамъӣ, ташкили давлати миллии худ мубориза бурдаву ҷони худро нисор намулдаанд. Маҳз муборизаи пайваста буд, ки инсон ба ҳуқуқ ва озодиҳои худ соҳиб гардида, онро дар санадҳои меъёрий-ҳуқуқӣ дарҷ намулда.

Халқи тоҷик аз ҷумлаи халқиятҳои, ки баҳри расидан ба истиклолиятву озодӣ муборизаҳои пайваста намулда, соҳиби давлати миллии худ гардид. 9-уми сентябри соли 1991 Тоҷикистон худро давлати соҳибихтиёр, демократӣ ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона эълон намулда, ки барои халқи тоҷик марҳилаи нави давлатдорӣ ва рушди миллии ба ҳисоб меравад. Албатта, давлати мустақил бидуни қонуни асосӣ наметавонад арзи ҳастӣ намулда. Бо ин назардошт, комиссияи босалоҳият барои таҳияи лоиҳаи Конститутсия ташкил карда шуда, ба қор шурӯъ намулда ва баъди омӯхтани

таҷрибаи байналмилалӣ лоиҳаи онро ба муҳокимаи умумихалқӣ пешниҳод кард. Халқи Тоҷикистон давоми се моҳ онро мутолиаи муҳокима намулда, садҳо пешниҳоду тақлифҳо намулданд, ки бисёри онҳо дар Конститутсия ҷойгир гардидаанд. Зиёда аз навад фисади шаҳрвандон ба тарафдории ин ҳуҷҷати сарнавиштсоз раъйи худро доданд. Қабули Конститутсияи ҚТ дар ҳаёти халқи тоҷик саҳифаи нави дурахшонро боз намулда. Зеро дар ин ҳуҷҷат ҳамаи орзуи ормонҳои мардум инъикос ёфта, қафолати амалишавии онҳо аз тарафи давлат пешбинӣ шудааст.

Конститутсияи соли 1994 бартариятҳои зиёдеро до-рошт ва беҳуда нест, ки онро дар қатори даҳ конституцияи бехтарини дунё ҷой до-даанд. Ин моҳи ифтихори ҳамаи мо тоҷикон аст. Барои исботи ин ба боби якуми Конститутсия назар афкан-дан басанда аст. Дар моддаи 1 оварда шудааст: «Ҷумҳу-

рии Тоҷикистон давлати соҳибихтиёр, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона мебошад». Соҳибихтиёрии ҚТ пеш аз ҳама дар он ифода меёбад, ки давлат самтҳои асосии сиёсати дохилӣ, яъне роҳу усулҳои таракқиёти худро дар соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва ғ., инчунин дар сиёсати хориҷӣ тарзу усулҳои муносибат бо давлатҳои хориҷӣ ва ҷомеаи ҷаҳониро мустақилона муайян менамояд. Айни ҳол ҚТ ҳамчун субъекти қонунгузари муносибатҳои байналмилалӣ аз ҷониби беш аз 130 давлати дунё ба расмӣ шинохта шудааст.

Демократӣ будани ҚТ маъноӣ онро дорад, ки халқ ба сифати сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ ва баёнгари соҳибихтиёрӣ пазируфта шудааст. Ҷунончи, шаҳрвандони Тоҷикистон бевосита Президент ва вақилонро ба мақомотҳои на-моёндагӣ бо роҳи демократӣ интиҳоб менамоянд.

Давлати ҳуқуқбунёд ҷу-нин давлатест, ки дар он қули шаҳрвандон тобеи меъёрҳои ҳуқуқ мебошанд ва волоияти қонун, риоя ва хифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон, таъзияи ҳокимият, масъулияти байнихамдигарии давлат ва шахс нишонаҳои давлати ҳуқуқбунёд буда, ҳамаи онҳо дар ҚТ ба мушоҳида мерасанд.

Дунявӣ будани давлат маъноӣ онро дорад, ки дар он ягон дин ба ҳайси дини давлатӣ расман шинохта на-шудааст ва ҳамаи дину маҳзаҳо ҳуқуқи мавҷудияти баробар доранд. Тоҷикистон давлати иҷтимоӣ буда, барои ҳар як инсон шароити зиндагии арзанда ва инкишофи озодонаро фароҳам меорад.

Дар маҷмӯъ, метавон гуфт, ки Конститутсияи ҚТ ҷун санади олии давлатӣ дарбар-гирандаи масъалаҳои асосӣ ва муҳим буда, муарриф-гари давлату миллат дар арсаи байналмилалӣ ба ҳисоб ме-равад.

КОНСТИТУТСИЯ: МОҲИЯТ, ВОЛОИЯТ ВА АҲАМИЯТ

Зафарҷон САНГОВ
донишҷӯи соли 3

Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун яке аз субъекти ҷомеаи ҷаҳонӣ, баъд аз ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ, ҳамчун давлати демокративу ҳуқуқбунёд сиёсати худро бахри созмон додани ҷомеаи воқеан шаҳрвандӣ, ки дар он инсон ва ҳуқуқу озодиҳои ӯ арзиши олии доништа шуда, нақши қонун, эҳтиром, риоя ва иҷрои он дар мадди аввал мебошад, пеша намудааст.

Конститутсия ҳамчун қонуни асосии кишвар заминаи такмилу эҷоди қонунгузорӣ ва мӯйянсозандаи дурнамои муносибатҳои ҷамъиятист. Қонунҳои қабулкардаи ҳокимияти қонунгузор, санадҳои ҳокимияти иҷроия ва санадҳои қабулкардаи ҳокимияти судӣ бояд ба Конститутсия мутобикат намоянд. Меъёрҳои Конститутсия заминаи ҳуқи ҳуқуқиро дар қабули санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқие, ки дар оянда муносибатҳои ҷамъиятиро танзим

мекунанд, мегузорад.

Конститутсияи Тоҷикистон эътибори олии ҳуқуқӣ дорад ва меъёрҳои он мустақиман амал мекунанд, яъне Конститутсияро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун қонуни асосии кишвар эътироф карда, ба он эътибори олии ҳуқуқӣ бахшидаанд. Сабаби волоияти Конститутсияро нисбат ба дигар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ дар ин аломатҳо дидан мумкин аст:

1. Меъёрҳои Конститутсия эътибори олии ҳуқуқӣ доранд. Ин пеш аз ҳама дар бартарии Конститутсия нисбати дигар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ ифода меёбанд ва ин меъёр, бевосита меъёри муқарраркардаи ин санад ба ҳисоб меравад. Эътибори олии ҳуқуқӣ дошта ни меъёрҳои Конститутсия дар моддаи 10-и он ба пуррагӣ инъикос ёфтааст.

2. Конститутсия сарчашмаи тамоми соҳаҳои ҳуқуқ ба шумор меравад. Тамоми институтҳо ва соҳаҳои ҳуқуқӣ аз он маншаъ мегиранд. То имрӯз, оид ба ин масъала дар Конститутсияи мо ҳолигӣ дида намешавад ва меъёрҳои, ки дар Конститутсия муқаррар карда шудаанд метавонанд ба сифати сарчашмаи дигар соҳаҳои ҳуқуқ баромад намоянд. Тамоми соҳаҳои ҳуқуқие, ки дар кишвар вучуд доранд ва ё ин ки имконияти ба вучуд омаданашон мумкин аст, бояд аз Конститутсия сарчашма гиранд, чунки муайян набудани меъёри муқарраршуда дар Конститутсия, мумкин аст, ки барҳурди меъёрҳои ҳуқуқиро ба вучуд орад.

3. Конститутсия ин иродаи халқ аст. Ин муқарарот пеш аз ҳама асоси худро аз моддаи 6 Конститутсия мегирад. “Дар Тоҷикистон халқ баёнгарии соҳибхитиёрӣ ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ

Яқуб ҲАКИМОВ
донишҷӯи соли 3

буда, онро бевосита ё ба воситаи вакилони худ амалӣ мегардонад.

Ифодаи олии бевоситаи ҳокимияти халқ раъйпурсии умумихалқӣ ва интиҳобот аст...” ҚТ соҳибхитиёрӣ худро эътироф карда, амалисозии онро ба зиммаи халқ гузоштааст, яъне халқ эътирофкунанда ва амалисозандаи волоияти ҳокимияти давлатӣ дар дохили кишвар ва мустақилияти ҳокимияти давлатӣ дар хориҷи кишвар аст.

4. Тамоми санадҳои, ки қабул мешаванд бояд ба меъёрҳои Конститутсия мутобик бошанд. Дар сурати мухолифати онҳо бо меъёрҳои Конститутсия онҳо қувваи ҳуқуқии худро гум мекунанд, яъне бекор карда мешаванд ва меъёрҳои Конститутсия амал мекунад. Қонунҳо ва дигар санадҳои ҳуқуқие, ки хилофи Конститутсияанд, эътибори ҳуқуқӣ надоранд.

5. Конститутсия дар низомии санадҳои меъёри ҳуқуқӣ мавқеи аввалиндараҷаро соҳиб аст. Низом (иерархия) -и санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ ин вобаста ба қувваи ҳуқуқӣ ҷобачогузори санадҳо дар назар дорад. ҚТ “Дар бораи

санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ” низомии санадҳои меъёри ҳуқуқиро дар моддаи 9 муқаррар кардааст, ки мутобики он Конститутсияи ҚТ дар байни дигар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ вобаста ба қувваи ҳуқуқӣ мавқеи аввалиндараҷаро соҳиб аст.

Вобаста ба аҳамияти таърихӣ Конститутсия Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат қайд мекунад, ки: “Нақши таърихӣ Конститутсия, пеш аз ҳама, дар он аст, ки аз солҳои аввали истиқлолият халқи Тоҷикистон ҳамчун баёнгарии соҳибхитиёрӣ ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ сарнавишти худро маҳз тибки муқаррароти ҳамаин ҳуҷҷати тақдирсоз муайян намуда, самтҳои тараққиёти ҳамаи соҳаҳои зиндагиашро мушаххас гардонид”.

Пеш аз ҳама, аҳамияти таърихӣ Конститутсия дар он ифода меёбад, ки ин санади муҳим ифодагари орзуву ормони чандинсолаи халқи тоҷик мебошад, зеро дар он халқи тоҷик бо роҳи ифодаи иродаи озод мазмуну муҳтавои ин санадро муқаррар намуданд, ки аз эълони истиқлолияти кишвар, арзишҳои муҳими ҷомеаи демокративу ҳуқуқбунёд, дунявӣро ягона, эътирофи арзиши олии инсон ва ҳуқуқу озодиҳои ӯ, забони давлатӣ эътироф намудани забони тоҷикӣ, муайян намудани рамзҳои давлатӣ дар сатҳи Конститутсия ва ғайра иборат буд. Ин санади муқаддасу тақдирсоз ва ифодагари азму иродаи мардум роҳи минбаъдаи рушду такомули ҷомеаи моро муайян намуд.

Дувум, ин санади муҳими сиёсӣ-ҳуқуқӣ аввалин санади сатҳи олии кишвар мебошад, ки он на аз номи халқи

Бурҳоналӣ БҮЙДОҚОВ
донишҷӯи соли 3

Тоҷикистон, балки бевосита аз ҷониби халқи тоҷик бо роҳи ифодаи иродаи озод дар раъйпурсии умумихалқӣ бо умеди бунёди ҷомеаи адолатпарвар қабул гардидааст. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат вобаста ба ин масъала қайд мекунад, ки “Конститутсияи мо аз андешаи ҳокимияти мардум ба василаи мардум ва барои мардум, ки ҷавҳари аслии соҳибхитиёрӣ халқ аст, сарчашма мегирад”.

Дигар, Конститутсияи ҚТ аввалин санадест, ки истиқлолияти комили кишварро эълон намуд ва ба арсаи ҷаҳон Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҳамчун давлати соҳибхитиёр, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона муаррифӣ намуд.

Бори нахуст, дар сатҳи Конститутсияи Тоҷикистон эътироф намудани забони тоҷикӣ ҳамчун забони давлатӣ имкон дод, ки арзишҳои миллию фарҳангии миллати тоҷик эмин нигоҳ дошта шуда, ба эҳёи дубораи забони тоҷикӣ шароит фароҳам овард. Дар ин замина Қонуни ҚТ “Дар бораи забони давлатии ҚТ” дар таҳрири нав қабул гардид, ҳамчунин Қумитаи забон ва истилохоти назди Ҳукумати ҚТ таъсис дода шуд.

Дар Конститутсия аввалин маротиба шакли идораи президентӣ муқаррар карда шуд. Гарчанде ки то тағйири иловаҳои соли 2016 ба Конститутсия меъёри мушаххас оид ба шакли идораи президентӣ дар Конститутсия дида намешуд, вале мазмунӣ моҳияти ин шакли идоракунӣ дар меъёрҳои дигари Конститутсия (моддаҳои 64, 69, 73 ва м.и.) муқаррар шуда буд. Тибки тағйири иловаҳои соли 2016 дар моддаи 1 Конститутсия шакли идораи Тоҷикистон ба мазмунӣ зайл ворид карда шуд: “Шакли идораи Ҷумҳурии Тоҷикистон президентӣ мебошад”.

